

Смажені зелені помідори в кафе «Зупинка»
Фенні Флегг

У романі відомої американської письменниці Фенні Флегг дивовижно поєднані долі різних людей. У спогадах, газетних статтях та окремих фактах перед читачем постає напрочуд реальна картина життя невеликого містечка у штаті Алабама, починаючи від першої половини двадцятого століття й до сучасності. Любов і ненависть, расова нетерпимість і взаємоповага, честь і підлість, перемога й поразка, щастя й горе – усе це переплелось в цікавій невимушеній оповіді та ніби залучає читача стати учасником описаних подій.

Фенні Флегг

Смажені зелені помідори в кафе «Зупинка»

Від видавця

Висловлюємо глибоку подяку нижче вказаним компаніям за дозвіл передрукувати попередньо опублікований матеріал.

Корпорація «Льюїс Мьюзик Паблішинг» (Lewis Music Publishing Co., Inc): уривки з тексту пісні «Перехрестя Таксидо» («Tuxedo Junction»). Автори: Ерскін Гокінз (Erskine Hawkins), Вільям Джонсон (William Johnson) і Джуліан Деш (Julian Dash). Слова Бадді Фейна (Buddy Feyne). © Lewis Music Publishing Co., Inc, 1939. Авторське право поновлено. Усі права захищені.

Корпорація «Мьюзик Сейлз» (Music Sales Corporation): уривки з тексту пісні «Димні кілечка» («Smoke Rings»), автор слів Нед Вашингтон (Ned Washington), автор музики Г. Е. Гіффорд (H. E. Gifford). © «Дорсі Бразерз Мьюзик» (Dorsey Bros. Music), підрозділ корпорації «Мьюзик Сейлз» (Американська асоціація композиторів, авторів і видавців, ASCAP) і Американської музичної академії (American Academy of Music), 1932 (поновлено). Охороняється міжнародним авторським правом. Усі права захищені. Використовується з дозволу правовласника.

«Армія спасіння» (The Salvation Army): уривки зі збірки «Духовні гімни "Армії Спасіння"» («The Salvation Army Songbook»). Авторське право належить «Армії спасіння» («The

Salvation Army»), Нью-Йорк, США. Використовується з дозволу правовласника.

* * *

Томмі Томпсону

Я хотіла б висловити подяку людям, чий заохочення і підтримка були для мене безцінними протягом написання цієї книги: передусім моему агенту Венді Вейл, яка ніколи не втрачала віри; моему видавцеві Сему Вогену за турботу й увагу, які він мені приділяв та який змушував мене сміятися навіть під час переписування тексту; і Марті Левін, моему першому другові у видавництві «Рендом Хаус». Дякую Глорії Сафієр, Ліз Гок, Маргарет Кафареллі, Енн Говард Бейлі, Джулі Флоренс, Джеймсу «Татусеві» Гетчеру, доктору Джону Ніксону, Джеррі Ганна, Джею Сойєру та Френку Селфу. Дякую агентству «Де Томас, Бобо енд Асошіейтс» за те, що залишалися зі мною в скрутні часи. Дякую Барнабі та Мері Конрад і Асоціації письменників Санта-Барбари, Джо Рою і Бірмінгемській публічній бібліотеці, Джеффу Нореллу з Бірмінгемського Південного коледжу, Енн Гарві та Джону Локу з видавництва «Оксмур Хаус Паблішинг». Щира подяка моїй машиністці та першій помічниці Лізі МакДональд і її донечці Джессі за те, що поводитися тихо й дивилася «Вулицю Сезам», доки ми з її мамою працювали. І моя особиста подяка всім милим мешканцям Алабами, колишнім і теперішнім. Моему Серцю. Моему Дому.

Я можу сидіти тут, у будинку престарілих «Трояндова тераса», але подумки я все ще в кафе «Зупинка», з тарілкою смажених зелених помідорів.

Місіс Клео Тредгуд, червень 1986 року

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

12 червня 1929 р

Кафе відкрилося

Минулого тижня по сусідству з моїм поштовим відділенням відкрилося кафе «Зупинка», і, за словами власниць Іджі Тредгуд і Рут Джеймісон, справи там ідуть добре. Знайомих із нею людей Іджі просить не боятися бути отруєними – готує не вона. Усіма стравами займаються дві негритянки, Сипсі та Онзелл, а барбекю готує Великий Джордж, чоловік Онзелл.

Якщо хтось там іще не бував, Іджі повідомляє, що години сніданку – з 5:30 до 7:30, коли ви можете скуштувати яечню, кукурудзяну кашу, печиво, бекон, ковбасу, шинку з гострим соусом і каву – все за 25 центів.

На обід і на вечерю ви можете отримати: смажене курча, свинячі відбивні з підливою, сома, курку з кнелями або тарілку барбекю, а також три види овочів на ваш вибір, печиво або кукурудзяний хліб, а ще напій і десерт на ваш вибір – за 35 центів.

Іджі каже, що наявні такі овочеві страви: кукурудза з вершками; смажені зелені помідори; смажена бамія; капуста або ріпа; спаржева квасоля; солодкий батат; масляні боби або лімська квасоля.

І пиріг на десерт.

Ми з моєю другою половинкою, Вілбуром, вечеряли там кілька днів тому. Було так смачно, що він заявив, що ніколи більше не їстиме вдома. Ха-ха! Хотіла б я на це сподіватися. А то весь час витрачаєш, готуючи для цього здоровезного боввана, і все ніяк не можеш нагодувати його досхочу.

До речі, Іджі каже, що одна з її курей знесла яйце з десятидоларовою банкнотою всередині.

Дот Вімз

Будинок престарілих «Трояндова тераса»

Стара траса Монтгомері. Бірмінгем, Алабама

15 грудня 1985 р

До «Трояндової тераси» Евелін Кауч приїхала разом із чоловіком Едом, який відвідував свою матір, Велику Матусю, – приїхала щойно, та неохоче. Евелін саме втекла від них обох і прослизнула до гостьової зали у віддаленій частині будинку, де могла в тиші та спокої поласувати шоколадним батончиком. Але варто було їй сісти, як стара жінка поряд заговорила:

– От спитайте мене, хто в якому році одружився... з ким одружився... Чи як була вдягнена мати нареченої, і в дев'ятьох випадках із десяти я вам відповім. Але, хоч убийте, не можу сказати, коли це мені трапилося так постаріти. Воно якось спіткало мене саме собою. Уперше я помітила це в червні цього року, коли лежала в лікарні з моїм жовчним міхуром – він і досі в них, чи, може, вони вже викинули його... Хтозна. Ота огрядна медсестра щойно поставила мені одну з тих «швидких клізм», які вони там так обожнюють, коли я помітила, що вони почепили мені на руку. Це була біла пов'язка з написом: «Місіс Клео Тредгуд, жінка вісімдесяти шести років». Уявіть собі!

Коли я повернулася додому, я сказала моїй подрузі, місіс Отис: гадаю, все, що нам лишилося, це сидіти, склавши руки, готуючись врізати дуба. Вона зауважила, що їй більше подобається вислів «піти у кращий світ». Бідолашна, мені забракло сміливості сказати їй, що, як це не називай, усі ми однаково вріжемо дуба.

Кумедно, коли в дитинстві гадаєш, що час ніколи не спливе, а коли тобі стукає двадцять, час летить, наче ти в швидкому потязі до Мемфіса. Гадаю, усе в житті відбувається несподівано. Саме так було зі мною. Одного дня я була маленькою дівчинкою, а наступного – уже доросла жінка з грудьми і волоссям на інтимних частинах тіла. Я й не помітила, як усе це сталося. Утім, я ніколи не була особливо кмітливою, у школі чи будь-де.

Ми з місіс Отис обидві з Вісл-Стоп, маленького містечка миль за десять звідси, біля залізничних товарних станцій. Останні десь років із тридцять вона мешкала біля мене, трохи далі вулицею. А коли її чоловік помер, її сина та невістку вдарив серцевий напад через те, що вона переїхала жити до будинку престарілих, і вони попросили мене поїхати з нею. Я сказала їм, що побуду з нею деякий час – вона ще цього не знає, але я збираюся додому, щойно вона тут обживеться.

Тут не так уже й погано. Кілька днів тому ми отримали різдвяні бутоньєрки, щоб носити на пальтах. На моїй були маленькі блискучі червоні різдвяні кульки, а місіс Отис дісталася одна з обличчям Санта-Клауса. Але мені сумно було покидати мою кицьку.

Тут не дозволено тримати тварин, і я сумую за нею. У мене завжди була кішка або навіть

дві. Я віддала її маленькій сусідській дівчинці, тій, що поливає мою герань. У мене на ганку чотири цементні вазони, повні герані.

Моїй подрузі місіс Отис лише сімдесят вісім, і вона дуже мила, проте нервова особа. Я тримала свої жовчні камені у склянній банці біля ліжка, і вона змусила мене сховати їх. Сказала, що їхній вигляд заганає її в депресію. Місіс Отис – така дрібненька, а я, як бачите, велика жінка. Великі кістки та інше.

Але я ніколи не водила машину. Усе життя немов на прив'язі. Завжди нікуди не могла поїхати з дому. Весь час мала чекати, щоб хтось прийшов і відвіз мене до магазину, або до лікаря, або до церкви. Багато років тому можна було сісти на трамвай і спокійно під'їхати до Бірмінгема, але трамваї давно вже не ходять. Єдине, що я зробила б інакше, якби могла повернутись у часі, це отримала б водійські права.

Знаєте, це дуже кумедно, за чим люди сумують, коли опиняються далеко від домівки. Я зараз сумую за запахом кави... і бекону, що смажиться вранці. Тут усе, що вони готують, узагалі не пахне, і не можна їсти смажену їжу. Усе варене, без жодної дрібки солі! Я за все це варене ламаного гроша не дам, а ви?

Стара леді не чекала на відповідь і продовжила:

– Колись я любила свої крекери з масляною або маслянку з кукурудзяним хлібом на другий сніданок. Любила змішати це все в склянці та їсти ложкою, але ж на людях не їстимеш, як удома. Хіба можна?... І ще я сумую за деревом.

Мій дім не більший за стару халупку коло залізниці, з вітальнею, спальнею і кухнею. Але він дерев'яний, з сосною обшивкою всередині. Просто як я люблю. Мені не подобаються штукатурені стіни. Вони здаються... о, не знаю, якимись холодними й порожніми.

Я привезла з дому картину з дівчиною на гойдалці, замком і гарненькими блакитними бульбашками на фоні. Хотіла повісити у себе в кімнаті. Але тутешня доглядальниця сказала, що дівчина на картині по пояс гола й це не прийнятно. Ви знаєте, ця картина провисіла в мене п'ятдесят років, і мені й на думку не спадало, що дівчина гола. Особисто я не думаю, що старі люди, які тут зібралися, можуть із їхнім зором помітити її оголені перса. Але в цьому притулку – самі моралісти, тож тепер вона в коморі, разом із моїми жовчними камінцями.

Я буду рада повернутися додому... Звісно, у мене в будинку справжній безлад. Деякий час я не могла там замести. Якось я вийшла на вулицю і жбурнула щіткою в якихось гамірливих сойок, що затіяли бійку. І знаєте, моя щітка застрягла там, на дереві. Коли я повернуся, то муситиму знайти когось, хто зняв би її.

Хай там як, одного вечора, коли син місіс Отис забрав нас додому з різдвяного чаювання,

влаштованого в церкві, він віз нас уздовж залізничних колій – там, де колись було кафе «Зупинка», і вгору Першою вулицею, просто повз старий будинок Тредгудів. Звичайно, більша частина будинку забита дошками й поступово руйнується. Але, коли ми прямували вулицею, фари освітили вікна так, що на мить мені здалося: будинок виглядає так само, як і всі ті довгі вечори, деь сімдесят років тому – весь у вогнях, повний гамору й веселощів. Я ніби чула людський сміх і як у малій вітальні Ессі Рю гупає по клавішах піаніно: «Дівчата з Буффало, гайда гуляти» або «Великі скелі з карамелі», [1 - «Buffalo-Gals, Won't You Come Out Tonight», «The Big Rock Candy Mountain» – популярні американські пісні кінця XIX – початку XX ст.] і я майже бачила, як Іджі Тредгуд сидить на іранській мелії й по-собачому підвимає щоразу, як Ессі Рю намагається наспівувати. Вона завжди казала, що Ессі Рю вмє співати, як корова танцювати. Гадаю, поїздка повз цей будинок і моя туга за домівкою змусили мене подумки вертатись туди...

Так добре пам'ятаю, наче все це відбувалося вчора. А втім, не думаю, що в родині Тредгудів було щось, чого б я не пам'ятала. Боже мій, я маю пам'ятати все, бо жила по сусідству з ними від самого народження й вийшла за одного з їхніх хлопців.

У них було дев'ятеро дітей, і з них трійко дівчат – Ессі Рю та близнючки – були більш-менш мого віку, тож я весь час проводила там, бавлячись і розважаючись на вечірках цілу ніч. Моя мати померла від сухот, коли мені було чотири роки, а коли помер татко, деь у Нешвіллі, я просто залишилася в них назавжди. Мабуть, можна сказати, що нічна вечірка для мене ніколи не закінчувалася...

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

8 жовтня 1929 р

Метеорит влучає в житловий будинок

Місіс Бідді Луїз Отис, яка мешкає в будинку 401 на Першій вулиці, повідомила, що вночі проти четверга кілограмовий метеорит пробив дах її будинку і ледь не влучив у неї. Натомість поцілів у радіо, яке вона слухала тієї миті. Жінка каже, що сиділа на кушетці, бо на кріслі лежав пес, і щойно увімкнула «Кулінарну годину з Флайшманном», як це сталося. Вона стверджує, що тепер у її даху півтораметрова дірка, а її радіо розбите навпіл. Берта й

Гарольд Вік відзначили річницю свого весілля на галявині перед будинком, щоб усі сусіди бачили. Наші вітання також містеру Ерлу Едкоку-старшому, виконавчому директорові залізничної компанії «Ел енд Ен Рейлроуд», який щойно отримав звання Великого високоповажного голови Добродійної спілки захисту лосів (наказ № 37), членом якого є моя друга половинка.

До речі, Іджі каже, що, якщо ви хочете щось засмажити, надсилайте це до кафе, і Великий Джордж зготує вам барбекю. Куряче – за 10 центів, свиняче – залежно від розміру шматка.

Дот Вімз

Будинок престарілих «Трояндова тераса»

Стара траса Монтгомері. Бірмінгем, Алабама

15 грудня 1985 р

Минула година, а місіс Тредгуд продовжувала теревенити. Евелін Кауч прикінчила вже три «Мілкі Веі» і саме розгортала другий «Баттерфінгер», розмірковуючи, чи ця стара поряд із нею коли-небудь замовкне.

– Знаєте, це просто сором, що будинок Тредгудів аж так занепав. Там стільки всього трапилося, стільки дітей народилося, стільки щасливих днів минуло. Це був пречудовий дім, великий, двоповерховий, з широким ганком уздовж білих стін, і в усіх спальнях були шпалери з трояндовим візерунком, які так гарно виглядали, коли ввечері вмикалося світло.

Залізничні колії пролягали просто крізь задній двір, і літніми вечорами у тому дворі було повно світлячків і стояв запах жимолості, яка буяла вздовж колій. Тато засадив задній двір інжиром та яблунями і збудував мамі красиву білу ґратчасту альтанку, повністю оповиту світло-бузковим виноградом. І по всьому задньому двору росли маленькі рожеві троянди. Ох, шкода, що ви їх не бачили. Мама й татко Тредгуди виростили мене як власну доньку, і я любила всю їхню родину. Особливо Бадді. Але одружилася я з Клео, його старшим братом, мануальним терапевтом. І знаєте що? Пізніше виявилось, що в мене хвора спина, тож усе склалося якнайкраще.

Як самі бачите, я все життя трималася поряд з Іджі та іншими Тредгудами. І, скажу вам, це було краще, ніж у кіно, авжеж. А втім, я завжди була людиною, що тримається поряд. Вірите чи ні, та я ніколи не була балакучою, доки мені не стукнуло п'ятдесят, а після того просто вже не могла зупинитися. Якось Клео сказав мені: «Нінні, я тільки й чую: Іджі

сказала те, Іджі зробила се! – Мене звати Вірджинія, але вони кликали мене Нінні. А тоді він спитав: – Хіба ти не маєш кращих справ, аніж стирчати цілий день у тому кафе?»

Я довго й серйозно думала і сказала: «Ні, не маю...» Жодним чином не хотіла принизити Клео, але то була правда.

Я поховала Клео тридцять один рік тому в лютому, і я завжди гадала, чи не образила його тоді, сказавши це. Але не думаю, бо, врешті-решт, він любив Іджі не менше за будь-кого з нас і завжди добряче сміявся з деяких її викрутасів. Вона була його маленькою сестричкою і справжньою пустункою. Разом із Рут вона володіла кафе «Зупинка».

Іджі виробляла всі божевільні дурощі, які тільки можна уявити, просто заради сміху. Якось вона поклала покерні фішки до кошика збору пожертв у баптистській церкві. Характер у неї був ще той, але як хтось міг справді подумати, що вона вбила того типа, до мене просто не доходить.

Уперше за весь час Евелін припинила їсти й кинула погляд на цілком милу стару леді у вицвілій блакитній сукні з квітчастим малюнком, зі сріблясто-сивими кучериками волосся. Стара тим часом не зволікала.

– Хтось гадає, що це почалося від того дня, як вона зустріла Рут. А я вважаю, що почалося все під час недільного обіду першого квітня 1919 року – того самого року, коли Леона одружилася з Джоном Джастисом. Можу точно сказати, що то було перше квітня, бо того дня Іджі вийшла до обіднього столу й показала всім маленьку білу коробочку, в якій на клаптику бавовни лежав людський палець. Вона заявила, що знайшла його на задньому дворі. Але виявилось, що то був її власний палець, який вона просунула в дірку в дні коробочки. З ПЕРШИМ КВІТНЯ!

Усім це здалося смішним, окрім Леони. Вона була найстарша й найвродливіша з сестер, і татко Тредгуд непомірно балував її... Та й усі інші теж.

На той час Іджі було десять чи одинадцять років. На ній була нова модна біла сукня з органді, і ми всі казали їй, яка вона в ній гарненька. Ми чудово проводили час і приступили до чорничного пирога, аж раптом, ні сіло ні впало, Іджі підскакує і голосно так каже: «Ніколи в житті більше сукню не надягну!» І з цими словами, любя, вона промарширувала нагору й нап'яла старі штани Бадді та сорочку. До сьогоднішнього дня не знаю, що на неї найшло. Цього ніхто не зрозумів.

Проте Леона, яка знала, що Іджі слів на вітер не кидає, почала голосити. Вона репетувала: «Татку, я знаю: Іджі хоче зіпсувати мені весілля!»

Але татко відповів: «Ну ж бо, дитинко, це зовсім не так. Ти будеш навродливішою нареченою в усьому штаті Алабама». У татка були такі шикарні довгі вуса, підкручені

догори... потім він глянув на нас і сказав: «Хіба не так, діти?» І кожен із нас вставив свої п'ять копійок, аби вона заспокоїлася й замовкла. Кожен, окрім Бадді, який просто сидів і хихикав. Іджі була його улюбленицею, тож жоден її вчинок не викликав у нього заперечення. Тож так чи інакше, Леона прикінчила свій чорничний пиріг, і коли ми вже думали, що вона цілком заспокоїлася, вона заверещала так голосно, що Сипсі, негритьянка, щось упустила з рук на кухні. «Ох, татку! – схлипнула Леона. – Що буде, якщо один із нас помре?»

Оце так вигадала, еге ж?

Ми всі дивилися на маму, яка просто поклала виделку на стіл.

«Ось що, діти, я впевнена, що ваша сестра зробить одну маленьку поступку і вдягне відповідну сукню, коли настане час – якщо він настане. Зрештою, вона вперта, але ж не дурна».

Згодом, за пару тижнів, я почула, як мама каже Іді Сімміз, кравчині, яка шила вбрання до весілля, що буде потрібен зелений вельветовий костюмчик із краваткою-метеликом, для Іджі.

Іда з веселим подивом глянула на маму й уточнила: «Костюмчик?» І мама промовила: «О, я знаю, Ідо, знаю. Я доклала всіх зусиль, аби змусити її вдягти щось більш відповідне до весілля, але ця мала на все має власну думку».

І вона справді мала, навіть у тому віці. Особисто я вважаю, що вона хотіла в усьому бути, як Бадді. О, ці двоє були ходячою катастрофою! – Стара леді засміялася. – Якось вони завели собі енота на ім'я Розумник, і я годинами спостерігала, як він намагається помити крекер. Вони виставляли на задній двір маленьку миску з водою й давали йому содових крекерів, і він мив їх, один за одним, і ніяк не міг збагнути, що сталося, коли черговий крекер зникав. Щоразу він дивився на свої порожні лапки й був такий ошелешений. Ніяк не міг зрозуміти, куди подівся його крекер. Більшість життя він тільки тим і займався, що мив крекери. Він мив і печиво також, але це було вже не так кумедно. Якось він узявся мити ріжок від морозива...

Краще мені не згадувати про цього енота. Інакше вони вирішать, що я божевільна, як місіс Філбім в іншому кінці залу. Благослови Боже її серце, вона гадає, що Човен Кохання несе її до Аляски. Чимало бідолашних душ у цьому місці навіть не знають, хто вони.

Ед, чоловік Евелін, підійшов до дверей гостьової зали й нетерпляче махнув рукою. Евелін зім'яла обгортки від цукерок, поклала їх до сумочки й підвелася.

– Перепрошую, то мій чоловік. Здається, він готовий їхати. Місіс Тредгуд здивовано глянула вгору та промовила:

– Ви справді маєте йти?

– Так, гадаю, мені час, – відповіла Евелін. – Він уже готовий їхати.

– Що ж, я була рада побалакати з вами... Як вас звати, люба?

– Евелін.

– Що ж, приїздіть ще і навідайте мене, чуєте? Мені сподобалась наша розмова... прощайте, – гукнула вона вслід Евелін і стала чекати на наступного відвідувача.

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

15 жовтня 1929 р

Володіння метеоритом оскаржується

Місіс Веста Едкок та її син, Ерл-молодший, заявили, що вони є повноправними власниками метеорита, бо, як стверджує Веста,

Отиси орендували в неї житло, в яке він влучив, а отже, це її будинок та її метеорит.

Відповідаючи на запитання щодо цієї справи, місіс Бідді Луїз Отис висунула власні претензії на метеорит, аргументуючи це тим, що він влучив у її радіо. Її чоловік Рой, машиніст «Південної залізниці», працював у пізню зміну й не був удома на момент пригоди. Але він вважає, що нічого надзвичайного не сталося, адже якось 1833 року випало 10 000 метеоритів за ніч, а тут усього лише один, тож нема чого здійсмати галас.

Бідді відповіла, що в будь-якому разі збереже його як сувенір. До речі, це лише гра моєї уяви чи справді часи стають важчими? Моя друга половинка каже, що минулої ночі в кафе «Зупинка» об'явилися ще п'ятеро безробітних, шукаючи чогось попоїсти.

Дот Вімз

Дейвенпорт, Айова

Табір сезонних робітників

15 жовтня 1929 р

П'ятеро чоловіків сиділи, зіщулившись, навколо вогника, що ледь жеврів. Руді й чорні тіні танцювали на їхніх обличчях, доки вони сьорбали слабку каву з консервних бляшанок: Джим Смоукі Філліпс, Ельмо Інкі Вільямз, Бо Довгоносик Джейк, Дойда Секкетт і Рудий Горлань із Чаттануги – п'ятеро з приблизно двохсот чоловіків та хлопчиків, що поневірялися країною того року.

Смоукі Філліпс підвів очі, але нічого не сказав, решта так само промовчали. Тієї ночі вони були втомлені та виснажені, адже цей холодний кусючий вітерець уночі сповіщав про прихід чергової безжальної вогкої зими, і Смоукі знав, що скоро має вирушати на південь зі зграями диких гусей, як він робив уже багато років. Він народився одного морозного ранку в далеких Димчастих горах у Теннессі. Його батько, вузлоногий самогонник у другому поколінні, закоханий у продукт власного виробництва, зробив фатальну помилку, одружившись із «добропорядною жінкою» – простою сільською дівчиною, чие життя оберталось навколо Пайнгроувської баптистської церкви «Добра Воля».

Більшість дитинства Смоукі минуло на твердій дерев'яній лаві, де він годинами просиджував зі своєю малою сестричкою Берніс під час безперервних співів та омивань ніг.

На регулярних церковних службах його мати була однією з жінок, які раптом вставали й починали белькотіти щось від себе незрозумілою мовою.

Згодом, поки вона дедалі більше проймалася Святим Духом, батько переймався ним дедалі менше й урешті-решт взагалі припинив ходити до церкви. Він казав дітям:

– Я вірю в Бога, але не думаю, що треба скаженіти, доводячи це.

Потім, однієї весни, коли Смоукі було вісім, стало ще гірше. Мати оголосила, що її чоловік – злий і одержимий дияволом (так їй начебто сповістив Господь), і здала його податковій поліції. Смоукі пам'ятав той день, коли батька вели стежкою від гуральні, приставивши пістолета до спини. Проходячи повз дружину, він глянув на неї, спантеличений, і сказав:

– Жінко, ти хоч розумієш, що накоїла? Ти вийняла шматок хліба із власного рота...

Це було востаннє, коли Смоукі його бачив.

Після того як батько пішов, мати втратила останню клепку – злигалася з купкою приборкувачів змії із темної євангельської секти. Якось увечері, годину надриваючись і стукаючи по Біблії, червонолиций розпатланий проповідник довів свою босоногу паству до екстазу. Усі скандували й гупали ногами, аж раптом він сунув руку в мішок з-під картоплі, витяг звідти двох величезних гримучих змії і почав розмахувати ними, забувшись у релігійному захваті.

Смоукі завмер на сидінні, стиснувши руку сестри. Проповідник пританцьовував, закликаючи віруючих взяти змію та очистити душу в Авраамовій вірі. І тут мати підбігла до нього, вихопила з його рук одну змію і глянула їй у морду. Жінка забелькотіла незрозумілою мовою, не відриваючи погляду від жовтих зміїних очей. Усі присутні завили й почали гойдатися туди-сюди. Коли жінка рушила кімнатою зі змією в руці, вони стали кидатися на підлогу, волаючи, смикаючись, качаючись під лавами й у проходах. Юрбу охопило шаленство, а вона тим часом бурмотіла:

«ГОССА... ГЕЛАМНА... ГЕССАМІЯ...»

Перш ніж Смоукі збагнув, що сталося, його маленька сестричка Берніс вирвалася від нього, підбігла до матері й смикнула її за край сукні.

– Мамо, не треба!..

Усе ще в трансі, з дикими очима, мати на якусь частку секунди глянула на свою дитину – і цієї миті гримуча змія зробила ривок і вжалила жінку в обличчя. Та перевела вражений погляд на змію, і змія вжалила знову – цього разу швидко й стрімко, вкусивши її в шию. Зміїні ікла прокусили яремну вену. Жінка випустила розлючену тварину – та впала з глухим стуком і поповзла по проході. Мати обвела здивованими очима кімнату, в якій одразу ж запанувала смертельна тиша. Її очі залякли, і вона повільно осіла на підлогу. Менш ніж за хвилину настала смерть.

Тієї миті дядько Смоукі взяв його на руки й попрямував до дверей. Берніс пішла жити до сусідки, а Смоукі залишився в домі дядька. Потім, коли йому було тринадцять, він кудись вирушив залізничним потягом і більше не повертався.

Єдина річ, яку він взяв із собою, була фотографія – його й сестри. Час від часу він виймав і роздивлявся їй. На цій вицвілій фотографії з підмальованими рожевим губами й щічками були вони: маленька круглолиця дівчинка з чубчиком і рожевою стрічкою навколо голови й тоненьким разочком перлів на шийці – і позаду він, з прилизаним каштановим волоссям, прихилився до неї щока до щоки.

Він часто гадав, як справи у Берніс, і думав якось її навідати, якщо коли-небудь дістанеться додому.

У років двадцять він загубив фотографію, коли якийсь залізничний охоронець бичачої статури скинув його з вантажного потяга в холодну піняву ріку десь у Джорджії. Тепер він рідко згадував про сестру, лише коли йому траплялося проїжджати вночі крізь Димчасті гори, прямуючи кудись далі...

Цього ранку Смоукі Філліпс був у вантажопасажирському потязі з Джорджії, що прямував до Флориди. Він нічого не їв останні два дні й згадав, як його друг Ельмо Вільямс розповідав про двох жінок, що тримають кафе на виїзді з Бірмінгема й ніколи не відмовляють дати тарілку чи дві їжі. Дорогою йому на очі кілька разів натрапила реклама цього кафе, намальована на стінах критих вагонів, тож коли він помітив знак «Вісл-Стоп, Алабама», то зіскочив.

Рухаючись уздовж колій, він знайшов те місце, як Ельмо й казав. Це був маленький зелений будинок із біло-зеленим навісом під знаком кока-коли, на якому було написано: «Кафе “Зупинка”». Він обійшов будинок і постукав у двері з дротяною сіткою. Усередині маленька чорна жінка смажила курча й нарізала зелені помідори. Вона кинула на нього погляд і покликала:

— Міз Іджі!

Дуже скоро до дверей підійшла симпатична висока білявка з веснянками й кучерявим волоссям, одягнена у чисту білу сорочку й чоловічі штани. На вигляд їй було років двадцять.

Він зняв капелюха.

— Даруйте, мем, я хотів знати, чи нема у вас разової роботи або якихось завдань, що я міг би виконувати. Останнім часом у мене суцільна смуга невдач.

Іджі подивилася на чоловіка у брудній ношеній куртці, витертій коричневій сорочці й потрісканих шкіряних чоботах без шнурків і зрозуміла, що він не бреше.

Вона відчинила двері й сказала:

— Заходь, приятелю. Думаю, ми можемо щось для тебе знайти. Іджі спитала, як його звати.

— Смоукі, мем.

Вона обернулася до жінки за прилавком. Місяцями Смоукі не зустрічав таких чистеньких і

охайних жінок, а ця була ще й найвродливішою з усіх, кого він бачив у житті. На ній була крапчаста сукня з тонкого серпанку, а її золотаво-каштанове волосся було стягнуте на потилиці червоною стрічкою.

– Рут, це Смоукі, і він буде виконувати деякі роботи для нас.

Рут глянула на нього й посміхнулася.

– Це буде чудово. Рада вас бачити.

Іджі жестом показала на чоловічу вбиральню.

– Чому б вам не піти туди й не освіжитися, а потім трохи перекусити?

– Так, мем.

Ванна кімната була велика, одна лампочка звисала зі стелі. Увімкнувши її, він побачив, що в кутку стоїть велика ванна на підставках у вигляді пазуристих лап, із чорною пробкою на ланцюжку. На умивальнику вже було розкладено бритву і блюдце з помазком і піною для гоління.

Він глянув на себе в дзеркало – і йому стало соромно за те, що вони бачили його таким брудним. Він уже довгий час не торкався мила. Смоукі взяв великий шматок коричневого оксидолу та спробував відшкребти всю сажу й вугільний пил з обличчя і рук. Останні двадцять чотири години він не пив, і його руки трусилися так, що він не міг чисто поголитися. Але він зробив усе, що було в його силах. Побризкавшись лосьйоном «Олд Спайс» і причесавшись ейсівським гребінцем, знайденим на полиці під умивальником, він повернувся назад до кафе.

Іджі й Рут уже накрили йому стіл. Перед ним стояла тарілка зі смаженим курчам, а ще спаржева квасоля, ріпа, смажені зелені помідори, кукурудзяний хліб і чай із льодом.

Він узяв виделку й почав їсти. Його руки досі ще тремтіли, і він ніяк не міг покласти шматок до рота. Ще й пролив чай на сорочку.

Він сподівався, що жінки не дивляться, але за хвилину білявка сказала:

– Смоукі, ходімо, прогуляємося на свіжому повітрі.

Чоловік узяв капелюха й обтерся серветкою, гадаючи, що його вже виганяють.

– Так, мем.

Вона вивела його на задній двір, за яким лежали поля.

– Ти дуже нервуєшся, приятелю, так?

– Вибачте, що розсипав там вашу їжу, мем, але якщо говорити чесно, поклавши руку на серце... що ж... Я просто піду далі, але дякую вам у будь-якому разі...

Іджі видобула з кишені свого фартуха чверть-літрову пляшку віскі «Олд Джо» і простягла йому.

Смоукі був дуже вдячною людиною.

– Благослови вас Боже, мем, ви просто свята, – сказав він. Вони сіли на повалене дерево біля сараю.

Поки Смоукі заспокоював нерви, вона розмовляла:

– Бачиш он той клопоть пустиря? Він озирнувся.

– Так, мем.

– Колись, багато років тому, там було найкрасивіше озерце у Вісл-Стоп. Улітку ми купалися в ньому й рибалили. Якщо хотіли, можна було покататися на човні.

Вона з жалем похитала головою.

– Я так сумую за ним, дуже сумую.

Смоукі дивився на пустир.

– І що з ним сталося? Воно висохло?

Вона запалила йому цигарку.

– Та ні, гірше. Якось у листопаді велика качина згряя – штук сорок чи більше – сіла точнісінько посеред озера. І того дня ж, поки вони там сиділи, сталася чудернацька річ. Температура впала так швидко, що озеро повністю замерзло, стало твердим, як скеля, за якихось три секунди. Один, два, три – ось так.

Почувши таке, Смоукі здивувався.

– Ви це серйозно кажете?

– Ага.

– Що ж, я впевнений, ті качки загинули. Але Іджі відповіла:

– Еге, чорта з два. Вони просто злетіли й забрали озеро з собою. Тепер воно, мабуть, десь у Джорджії...

Він розвернувся і глянув їй в обличчя. А коли він зрозумів, що його розігрують, у кутках його блакитних очей зібралися зморшки і він зареготав. Так голосно, що одразу ж закашлявся і їй довелося стукати його по спині.

Він ще витирав очі, повертаючись з Іджі до кафе, де чекав обід. Коли Смоукі знову сів до столу, їжа була тепла. Хтось підігрів її для нього в духовці.

О, де блукаєш ти в цю годину,
Гордосте матері, милий мій сину?
Шпали ногами рахуєш,
В далях холодних ночуєш,
Чи за кермом ти несешся кудись?
Де ти, мій сину? Озвись!

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

22 жовтня 1929 р

Метеорит буде виставлено в Кафе «Зупинка»

Сьогодні місіс Отис оголосила, що збирається віднести метеорит, який пробив їй дах минулого тижня, до кафе, аби люди більше не питали про нього – вона дуже заклопотана. За її словами, це не більше, як велика сіра каменюка, але якщо хтось хоче на нього подивитися, то може.

Іджі запрошує приходити, коли забажаєте, – вона триматиме його на прилавку.

Пробачте, що більше новин на цьому тижні немає, але моя друга половинка, Вілбур, підхопив грип, і весь цей тиждень я добросовісно чергувала біля нього.

Хіба існує щось гірше за хворого чоловіка?

З сумом сповіщаємо, що наша дорога 98-річна Бессі Вік, Бертина свекруха, вчора померла. Причиною смерті вважають старість.

Дот Вімз

Будинок престарілих «Трояндова тераса»

Стара траса Монтомері. Бірмінгем, Алабама

22 грудня 1985 р

Наступної неділі, коли Евелін увійшла до гостьової зали, місіс Тредгуд уже сиділа в тому самому кріслі, вдягнена в ту саму сукню, і чекала на неї.

Зраділа, мов пташка, вона знову защебетала про будинок Тредгудів – так, наче вони й не розлучалися. Евелін нічого не лишилося, окрім як розгорнути шоколадний батончик «Мигдалева радість» і приготуватися довго слухати.

– У нашому дворі росло велике старе дерево – мелія іранська. Пам'ятаю, як ми весь рік збирали її маленькі вишеньки, а на Різдво нанизували їх і розвішували на ялинці, від маківки до низу. Мама завжди попереджала, щоб ми не пхали вишні в носа, і, звичайно ж, перше, що зробила Іджі, коли навчилася ходити, – пішла до садка й напхала вишень не тільки в носа, а ще й у вуха. Тож довелося викликати доктора Гедлі. Він сказав мамі: «Місіс Тредгуд, здається, у вас підростає маленька розбійниця». Ну, звичайно ж, Бадді просто обожнював це чути. Що б вона не робила, він завжди йшов їй назустріч. Але у великій родині завжди так: кожен має свого улюбленця. Насправді її звали Імоджин, то Бадді почав називати її Іджі. Коли вона народилася, йому було вісім, і Бадді постійно тягав її по всьому місту, наче ляльку. А коли вона достатньо підросла, щоб ходити, то всюди тупцяла за ним, як маленька качечка, тягаючи за собою дерев'яного півника.

Той Бадді був хлопцем на мільйон доларів – з його темними очима й білими зубами... Він міг причарувати миттєво. Я не знаю жодної дівчини у Вісл-Стоп, яка не була б закохана в нього в той чи інший момент свого життя.

Кажуть, ми ніколи не забудемо, як святкували шістнадцятий день народження. І це правда. Я досі пам'ятаю той біло-рожевий торт із прикрасою у вигляді каруселі зверху, той блідий лимонно-зелений пунш у маминому кришталевому келиху. І паперові ліхтарики, якими був обвішаний цілий двір. Але що закарбувалося в моїй пам'яті найкраще, то це як Бадді Тредгуд краде в мене цілунок за виноградною альтанкою. О, так, він поцілував мене! Але я була лише однією з багатьох...

Іджі невтомно передавала любовні послання від Бадді й до Бадді, день і ніч. Ми навіть прозвали її Купідомом. Іджі була білявка – з коротким світлим волоссям, блакитними очима й веснянками. Вдалася у маму. Дівоче ім'я мами було Еліс Лі Клауд. Вона завжди жартувала: «Я була хмаринкою[2 - У перекладі з англійської «cloud» означає «хмара».] до того, як одружилася». То була дуже приємна людина. Майже кожен у сім'ї мав блакитні очі, окрім Бадді й бідолашної Ессі Рю, в якій одне око було карим, а друге блакитним. Мама запевняла її, що саме через це вона має такий хист до музики. Звикла бачити добре в усьому. Одного разу Іджі та Бадді поцупили у старигана Соквелла чотири кавуни та сховали їх у них на ожинової грядці. А тоді, люба, наступного ранку, перш ніж вони встигли прибрати звідти ті кавуни, їх знайшла мама – і була переконана, що вони вирости за ніч. Як казав Клео, відтоді не минало й року, коли б мама не засмучувалась, що вони не вирости знову. Ніхто не наважився сказати їй, що кавуни були краденими.

Мама була баптистка, а тато – методист. Він казав, що занурення у воду викликають у нього відразу.[3 - Хрещення в баптистській церкві передбачає повне занурення у воду.] Тож щонеділі тато вирушав ліворуч до Першої методистської церкви, а решта нас чимчикувала праворуч до баптистської. Якийсь час Бадді ходив разом із татом, але згодом припинив. Сказав, що дівчата-баптистки вродливіші.

Усі завжди зупинялися в будинку Тредгудів. Одного літа мама запросила пожити в нас великого товстого баптистського проповідника, який приїхав у місто на виїзну зустріч. А коли він десь відлучився, до його кімнати зайшли близнючки й стали бавитися з парою його штанів. Петсі Рут залізла в одну штанину, а Мілдред у другу. Вони чудово розважалися, допоки не почули, як він підіймається сходами... І так перелякалися, що Мілдред рвонула в один бік, а Петсі Рут – в інший. І роздерли ті штани навпіл. Мама казала, що татко лише тому не всипав ім, що проповідник був баптистом. Утім, особливого релігійного розколу в нас не було, адже після церкви ми всі збиралися вдома на недільний обід. Татко Тредгуд не був багатієм, але в ті часи здавався нам таким.

Він тримав єдину крамницю в місті, в якій можна було знайти що завгодно. Там можна було придбати хоч пральну дошку «Нейшенел», і шнурки, і корсет, і маринований огірок просто з діжі.

Бадді зазвичай працював там за стійкою. І я б залюбки віддала весь китайський чай за полуничну крем-соду, що її готував Бадді. Увесь Вісл-Стоп скуповувався там, ось чому ми були такі здивовані, коли в 1922-му крамницю було зачинено.

Клео вбачав причину занепаду крамниці в тому, що татко нікому не міг відмовити, білому чи чорному. Хай би що вони просили, хай би чого потребували, він усе загортав і давав у борг. Клео казав, що все таткове багатство втекло крізь двері в тих паперових пакунках. Але, зрештою, жоден із Тредгудів ніколи не вмів казати «ні». Люба, вони б із себе останню сорочку зняли, якби їх попросити. І Клео був не кращий від решти. Ми з ним ніколи не розкошували в гарних речах, мали лише те, що Господь послав, а проте в нас завжди було все необхідне. Я вірю, що бідні люди – добрі люди, окрім тих, що є підлими. А такі були б підлими, навіть якби розбагатіли. Більшість людей, які мешкають тут, у «Трояндовій терасі», бідні. Тільки й мають, що свою картку соціального захисту, і майже кожен тут – за рахунок «Медикейду».[4 - Державна програма безкоштовної або пільгової медичної допомоги в США.]

Вона розвернулася до Евелін.

– Єдина річ, люба, з якою можна бути впевненою, що все буде гаразд, – це «Медикейд». Ніхто не хоче опинитися без нього, коли раптом щось станеться.

Тут є кілька багатих жінок. Зо два тижні тому місіс Веста Едкок, моя знайома з Вісл-Стоп, маленька жіночка з пташиними грудьми, прийшла сюди, обвішана своїми лисячими хутрами, ще й з вечірніми діамантовими перснями на пальцях. Вона з багатіїв. Та, як на мене, багаті люди не скидаються на щасливих. І скажу вам іще дещо: їхні діти приходять сюди не частіше за дітей інших.

Норрис і Френсис, син і невістка місіс Отис, приїздять до неї щотижня, за будь-якої погоди. Ось чому щонеділі я приходжу сюди, до гостьової зали, аби дати їм побути самим, щоб поспілкуватися... Але... Ох, серце рветься, коли бачиш, як деякі з цих людей чекають на своїх відвідувачів. У суботу роблять зачіску, вранці в неділю наряджаються й чекають – а ніхто до них не приходить. Мені так гірко, але що я можу вдіяти? Якщо у вас є діти, це ще не гарантує, що вас буде хтось відвідувати... Ні, не гарантує.

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

12 липня 1930 р

Вісл-Стоп прогресує семимильними кроками

Опал Тредгуд, дружина Джуліана, орендувала приміщення за два будинки від мого поштового відділення та відкриває в ньому власний салон краси. Раніше вона робила людям зачіски в себе на кухні, але Джуліан попросив її припинити це, адже стільки жінок входило й виходило крізь чорний хід, що кури перестали нестися.

Опал повідомляє, що ціни залишаться ті самі: шампунь і укладання – 50 центів, а перманентна завивка – один долар 50 центів.

Особисто я приємно вражена новим доповненням до нашої працюючої вулиці. Лише подумайте, тепер ви можете відправити листа, попоїсти та зробити зачіску в межах одного кварталу. Усе, що тепер треба, це відкрити кінотеатр, і тоді жодному з нас більше не знадобиться їздити до Бірмінгема.

Містер і місіс Рой Гласс відзначили щорічне возз'єднання родини Глассів. Церемонія пройшла на задньому подвір'ї будинку. Усі Гласси штату зібралися, щоб бути присутніми, і Вільма стверджує, що торт виявився на смак кращим, ніж на вигляд. До речі, нещодавно на риболовлі моя друга половинка поранив собі пальця гачком, тож тепер знову сидить зі мною вдома, нюючи та скиглячи.

Дот Вімз

Кафе «Зупинка»

Вісл-Стоп, Алабама

18 листопада 1931 р

Наразі назву кафе «Зупинка» можна було бачити на стінах сотень товарних вагонів, від Сіетла до Флориди. Сплінтер Беллі Джонс навіть запевняв, що бачив її не менш як у Канаді.

Того року справи йшли особливо кепсько. Уночі ліси навколо Вісл-Стоп осявалися вогнями таборів безробітних, і не було в них жодного, хто хоч раз не годувався б в Іджі й Рут.

Клео, брат Іджі, переймався з цього приводу. Він приходив до кафе, аби забрати дружину

Нінні та їхнього маленького сина Альберта. Тут він випивав горнятко кави й ласував горішками.

– Іджі, кажу тобі, не треба годувати кожного, хто з'явиться на порозі. У тебе тут бізнес, який треба вести. Джуліан розповідав, як нещодавно приходив сюди, – їх тут сиділо семеро і іло. Він упевнений, що ти готова залишити Рут і малого ні з чим, аби прогодувати цих ледацюг.

Іджі лише відмахнулася.

– Ой, Клео, що він знає, твій Джуліан? Він би сам помер від голоду, якби Опал не володіла салоном краси. Нащо ти його слухаєш? У нього менше розуму, ніж у цапа.

У цьому Клео не міг з нею погодитися.

– Гаразд, справа не в Джуліані, серденько. Я турбуюся про тебе.

– Я знаю.

– Що ж, я лише хочу, аби ти була розумницею, а не дурепою, і не відмовлялась від усіх своїх заробітків.

Іджі глянула на нього й посміхнулася.

– Зараз, Клео, я достовірно знаю, що половина людей у цьому місті не платила тобі останні п'ять років. І я не бачу, щоб ти виставляв їх за двері.

Нінні, яка зазвичай було тихенькою, докинула:

– Це правда, Клео.

Клео з'їв горішок. Іджі підвелась і грайливо обійняла його за шию.

– Слухай, ти, старий буркотуне, ти ніколи в житті не прогнав голодного від своїх дверей.

– Мені ніколи й не доводилося. Усі вони тут, – сказав він і висякався. – А тепер серйозно, Іджі. Я не намагаюся замість тебе керувати твоїми справами чи ще щось. Я лише хочу знати, чи ти заощаджуєш гроші, от і все.

– Навіщо? – здивувалась Іджі. – Послухай, гроші можуть убити, ти ж знаєш. От щойно заходив один хлопець і розповів мені про свого дядька. Той мав гарно оплачувану роботу – працював

у Кентуккі на державному монетному дворі, карбував гроші для уряду, і все було чудово. Допоки одного дня він випадково не смикнув не той важіль – і був розчавлений на смерть сьомастами фунтами червінців.

Нінні жажнулася:

– Та ти що! Яке жахіття!

Клео глянув на неї, як на божевільну.

– Господь з тобою, жінко. Гадаю, ти б повірила всьому, що розповідь моя пришелепкувата сестричка.

– Що ж, таке могло статися, хіба ні? Його справді було вбито червінцями, Іджі?

– Звісно. Або трьомастами фунтами четвертаків – забула, чим саме. Але, в будь-якому разі, його точно сплюснуло.

Клео похитав головою, й Іджі не втрималася від сміху.

Будинок престарілих «Трояндова тераса»

Стара траса Монтгомері. Бірмінгем, Алабама

29 січня 1986 р

Щонеділі, в день відвідувань, Ед Кауч і його мати, Велика Матуся, сиділи в її тісній маленькій кімнаті весь пообідній час і дивилися телевізор. Цього дня Евелін думала, що як не вибереться звідси, то скоро криком кричатиме. Вона вибачилася й сказала, що йде до вбиральні, далі по коридору. Насправді ж жінка планувала піти посидіти в машині, але забула, що ключі від машини в Еда. Тож тепер вона знову сиділа в гостьовій залі з місіс Тредгуд, розгортаючи пакетик кокосових «Снігових кульок» від компанії «Гостесс», поки місіс Тредгуд розповідала їй по вчорашній обід у «Трояндовій терасі».

– Тож, ось вона, люба, сидить на чільному місці столу, вся набундючена, й вихваляється.

– Хто?

– Місіс Еджок.

– Місіс Едкок?

– Місіс Едкок! Ви ж пам'ятаєте місіс Едкок – у лисячих хуторах – місіс Едкок!

Евелін розмірковувала десь хвилину.

– А, багатійка.

– Саме так, місіс Едкок, з вечірніми перснями.

– Правильно.

Евелін простягнула їй відкритий пакетик.

– О, дякую вам. Я люблю «Снігові кульки», – вона відкусила трохи й за кілька хвилин промовила: – Евелін, а не хочете кока-коли, щоб запити оце? У мене в кімнаті є трохи дрібних грошей, і я пригощу вас холодним напоєм, якщо бажаєте. Тут, у залі, є автомат.

– Ні, місіс Тредгуд, – відповіла Евелін. – Мені й так добре, та, може, ви хочете?

– Ні, люба. Зазвичай я б хотіла, але сьогодні в мене відчуття, ніби газу в шлунку, тож я краще випила б трохи води, якщо вам не важко.

Евелін вийшла із залу і повернулася з маленькими білими конусоподібними скляночками холодної води для себе й жінки.

– Щиро вам дякую.

– Що там у місіс Едкок?

Місіс Тредгуд глянула на неї.

– Місіс Едкок? Ви з нею знайомі?

– Ні, не знайома, просто ви щойно казали, наче вона чимось вихвалялася.

– Ага, так, казала... Ну, вчора за вечерею місіс Едкок розповідала нам, що все в її будинку – справжній антикваріат. Понад п'ятдесят років. Казала, що все, чим вона володіє, коштує купу грошей. Я сказала місіс Отис: «Ось я розпочала життя, не вартє взагалі нічого, а тепер перетворилася на безцінний антикваріат. Мабуть, теж коштує кругленької суми на ринку».

Вона засміялася, задоволена своєю вигадкою, а тоді на якусь мить замислилась.

– Цікаво, що сталося з усіма тими маленькими іграшковими порцеляновими тарілочками й тим маленьким цапиним візочком, з якими ми колись гралися?

Щосуботи ми каталися на візочку, в який запрягали цапа. Цей візок змайстрував тато спеціально для нас, дівчат. Ця розвага здавалася нам більш захопливою, ніж подорож до Парижа. Я б не здивувалася, якби виявилось, що той старий цап досі живий. Його звали Гаррі... Гаррі-цап! Він ів геть усе!

Вона розсміялася.

– Одного разу Іджі згодувала йому цілий кухоль Леоніного дезодоранту для пахв із запахом хризантеми, і він просто злизав його, наче морозиво...

Ми грали в усі види ігор – але ніхто не любив костюмовані ігри більше за Тредгудів. Одного року мама перевдягнула нас, чотирьох дівчат, у чотири костюми різних гральних карт, для конкурсу, що проводився у церкві. Я була трефами, близнючки – чирвами й бубнами, а Ессі Рю – виною мастю, аж тут слідом за нами входить Іджі як джокер в колоді. Ми здобули перше місце!

Пам'ятаю одне Четверте липня.[5 - День незалежності США.] Усі дівчата були вдягнені в зоряно-смугасті сукні й паперові корони. Ми були на задньому дворі, поїдаючи домашнє морозиво та очікуючи, коли почнеться феєрверк, аж тут з'являється Бадді, спускаючись задніми сходами, вдягнений у матроське вбрання Леоні, з великою краваткою-метеликом на голові, і починає манірно кривлятися. Він передражнявав Леону, розумієте? А тоді, наче цього було замало, Едвард, чи Джуліан, чи ще хтось із хлопців виніс надвір патефон і завів його, поставивши «Арабського шейха», а Бадді витанцював по всьому двору щось непристойне. Ми й роки по тому сміялися, згадуючи це. Потім Бадді щиро розцілував Леону. Йому можна було пробачити все.

Коли стемніло, тато найняв піротехніків, аби ті влаштували видовище для всього міста... Зібралось все кольорове населення Трутвілля. Оце була вистава! Феєрверки вибухали, освітлюючи ціле небо. І, звичайно ж, усі наші хлопці божеволіли, запускаючи власні вертушки. Потім, коли все завершувалося, ми повертались до приміщення, сідали у малій вітальні й слухали, як Ессі Рю гримить по клавішах. Вона грала «Слухайте пересмішника», «Нола» чи ще якусь пісню, популярну в тому році. А Іджі сиділа на дереві та підвивала їй.

Здається, Іджі завжди була у штанях на підтяжках і босою. Це теж непогано. Вона зіпсувала б будь-яку гарну сукню, лазячи вгору-вниз по деревах, як вона любила. Також вона завжди ходила на полювання й риболовлю з Бадді та іншими братами. Бадді казав, що Іджі стріляє не гірше за будь-кого з хлопців. Вона була гарненькою дівчинкою, от тільки коли Бадді обстриг її, можна було присягтися, що перед вами маленький хлопчик. Але всі

дівчата Тредгуди були гарні. О, я не кажу, що вони не докладали до цього зусиль. Особливо Леона. Вона була найпихатіша з дівчат, і їй геть бракувало почуття гумору щодо цього. Звичайно ж, я дуже вирізнялася серед них, як біла ворона через свій високий зріст. Я звикла трохи сутулитися через це, але мама Тредгуд зазвичай казала: «Нінні, великий Господь створив тебе високою, аби ти була ближчою до небес...» Але зараз я вже не така висока, як була колись. Старіючи, ми якось усихаємо.

Хіба не кумедна річ – волосся? Стільки людей просто шаленіють через нього. Звісно, мені це здається цілком природним. Згадка про волосся проходить крізь усю Біблію: і Самсон, і та Савська жінка, і та дівчина, що мила Ісусові ноги своїми косами... Хіба не дивно, що негри прагнуть мати пряме волосся, а ми завжди хочемо кучеряве? Колись я мала каштанове волосся, а тепер використовую фарбу «Сілк енд Сілвер» номер п'ятнадцять... Раніше користувалася номером шістнадцять, але від нього мое волосся було занадто темним, аж явно фарбованим.

А тоді я просто скручувала його у вузол і йшла по своїх справах. Але не міс Леона. Її волосся завжди було болючою темою між нею та Іджі. Здається, Іджі було років дев'ять чи десять, коли вона побувала в Трутвіллі, де гралася з дітьми, і повернулася додому з вошами. Тож нам усім довелося вимити голови сумішшю сірки, гасу й жиру. Ніколи не чула стільки крику й вереску. Можна було подумати, що Леону живцем спалюють на вогнищі. Після цього Леона не розмовляла з бідолашною Іджі.

У цей час Бадді повернувся додому зі школи і побачив, що Іджі зовсім засмучена. Він мав іти на футбольну гру і перед виходом сказав: «Ходімо, мала» – і взяв її з собою на футбол, дозволивши сидіти на лаві серед решти гравців. Ось яким був Бадді... Гадаю, Леона так і не пробачила Іджі, поки не вийшла заміж.

Леона дуже переймалася власним виглядом, аж до дня своєї смерті. Якось вона прочитала статтю в журналі «МакКоллз», де було сказано, що гнів і ненависть спричиняють зморшки. Вона постійно погрожувала Іджі, що вб'є її, але тепер – з незмінною усмішкою на обличчі.

Звичайно ж, Леоні дістався найбагатший чоловік і в неї було вишукане весілля. Вона так боялася, що Іджі його зіпсує! Та дарма – більшість часу Іджі провела з родиною нареченого й так причарувала їх, що до кінця дня вони вважали її наймилішою з усіх Божих створінь. Навіть у такому віці вона мала особливу чарівність, властиву Тредгудам. Та ніхто в світі не був чарівнішим за Бадді.

Місіс Тредгуд зупинилася на мить, аби сьорбнути зі своєї скляночки, і поринула в роздуми:

– Ви знаєте, це маленьке кокосове тістечко нагадало мені про пікнік того жахливого дня.

Я була вже заручена з Клео, тож на той момент мені виповнилося сімнадцять. Був

червень, субота, друга половина дня. Ми щойно чудово розважилися на пікніку, влаштованому церквою Юнацької організації баптистів. На цей захід приїхала потягом група молодих людей з Андалузької баптистської церкви. З цієї нагоди мама й Сипсі напекли з десяток кокосових пирогів. Хлопці були в білих літніх костюмах, і Клео щойно приніс новомодний солом'яний капелюх із батьківської крамниці, але Бадді чомусь умовив Клео позичити йому на день того капелюха.

Після пікніку ми з Ессі Рю понесли додому порожні тарілки з-під пирога, а всі хлопці Тредгуди пішли на залізничну станцію проводити групу з Андалузії, як завжди робили. Мама збирала в миску інжир на задньому подвір'ї, і я була там разом із нею, коли це трапилося...

Ми чули, як рушив потяг. Не встиг він від'їхати, як засвистів свисток. Ми почули, як риплять і скрегочуть колеса потяга перед зупинкою, і тієї миті до нас долетіли крики дівчат.

Я глянула на маму, яка несподівано схопилася за серце, упала на коліна та скрикнула: «О ні! Тільки не моя крихітка! Боже мій, тільки не один із моїх малят!»

Тато Тредгуд почув шум зі своєї крамниці й побіг на станцію. Я була на ганку з мамою, коли повернулися чоловіки. У мить, коли я побачила в руках у Едварда солом'яний капелюх, я зрозуміла, що це був Бадді.

Того дня він загравав до гарненької Марі Міллер, і коли потяг рушив з місця, він відступив на колію, заломив капелюха й послав своїй дамі яскраву посмішку – саме тієї миті, як засвистів свисток. Кажуть, він навіть не почув, як наближається потяг. О, як я досі шкодую, що Клео віддав йому того клятого солом'яного капелюха.

Жінка похитала головою.

– Ви не можете собі уявити, це просто прибило нас усіх. Але найтяжче переживала Іджі. На той час їй було дванадцять чи тринадцять років. Коли це сталося, вона грала в м'яча у Трутвіллі. Клео мусив поїхати туди й привезти її.

Нечасто побачиш когось, настільки вбитого горем. Я думала, вона помре одразу ж слідом за ним. Серце краялося від самого погляду на неї. У день похорону вона втекла з дому – просто не витримала. А коли повернулася, то лише піднялася нагору й годинами сиділа в кімнаті Бадді, просто в темряві. Коли ж перебування вдома ставало для неї нестерпним, вона знімалася з місця та йшла до Сипсі у Трутвіль... Але вона ніколи не плакала. Надто глибоким було горе, щоб плакати... Знаєте, серце може розбитися, та продовжує битися, ось так і тут.

Мама Тредгуд нестерпно хвилювалася за неї, але тато сказав облишити її, і нехай робить що хоче. Авжеж, вона ніколи вже не була такою, як раніше. Принаймні поки не зустріла

Рут, лиш тоді стала потроху повертатися до звичного життя. Але я знаю, вона так і не змогла до кінця пережити втрату Бадді... Ніхто з нас не зміг.

Та я не хочу поринати в сумні спогади. Неправильно це. До речі, як видно з їхньої з Рут зустрічі, Господь ніколи не зачиняє дверей, якщо не відчиняє інших. Я вірю, що того літа Він не дарма послав до нас Рут... «Божий погляд і на горобців, тож я знаю – бачить Він мене».[6 - Уривок із духовного гімну, написаного 1905 р. поетом Сивіллою Мартин і композитором Чарльзом Гебріелом]

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

1 грудня 1931 р

Радіозірка з Вісл-Стоп

Голлівуд для нас ніщо! Тепер на радіо AM-1070 можна почути нашу рідну Ессі Рю Лаймвей, органістку баптистської церкви та акомпаніатора квартету жіночої перукарні «Веселі кралечки». Щоранку о 6:30 цього місяця в програмі «Час королівського печива» вона гратиме на фортепіано в рекламі компанії «Органи та роялі Стенлі Чарльза». Коли містер Чарльз каже: «Пам'ятайте, друзі, я збережу ваш орган або рояль до Різдва» – це Ессі Рю грає фонову тему «Джингл Беллз». Тож не пропустіть і слухайте. Ессі розповіла мені, що цього року Стенлі Чарльз має на складах повно органів і роялів, які треба швиденько розпродати, і якщо ви прийдете й назвете її ім'я, отримаєте знижку. Магазин розташований у самому центрі Бірмінгема, просто перед трамвайною зупинкою, поряд із «Хот-догами Гаса».

До речі, з вивіски «Салону краси Опал» відпала літера «О» і ледве не влучила в голову Бідді Луіз Отис. Опал радіє, що клієнтка не постраждала, та хіба не дивний збіг, що прізвище місіс Отис теж починається на «О»? Джуліан обіцяв на цьому тижні приставити літеру на місце, але Бідді заявила, що відтепер ходитиме лише через чорний хід.

Дот Вімз

P. S. Опал каже, що отримала партію накладних буклів... Тож якщо вам у котромусь місці потрібне додаткове волосся... Вона вас запрошує.

Вулиця Роудс-Сьоркл, 212

Бірінгем, Алабама

5 січня 1986 р

Евелін Кауч сиділа, замкнувшись, у своїй кімнаті для шиття і доїдала другу порцію морозива з шоколадною стружкою з «Баскін-Роббінс». Застиглим поглядом вона дивилась на стіл, завалений горою викройок для шиття з журналу «Баттерік»[7 - Мається на увазі модний журнал, який випускало видавництво Ебенезера Баттеріка з 1867 року. Журнал містив викрійки для шиття і новини зі світу моди.] – колись у пориві добрих намірів вона придбала все це і з того дня не торкалася. Ед був у своєму лігві, зайнятий переглядом футбольної гри, і це було їй на руку. Останнім часом, щоразу, як вона їла щось жирне, він дивився і з насмішкою питав: «Це теж входить до твоєї дієти?»

Вона збрехала продавцеві в «Баскін-Роббінс», сказавши, що морозиво – на свято її онукам. Вона навіть не мала онуків. Евелін було сорок вісім років, і вона загубилася десь по дорозі.

Усе у світі змінювалося так швидко. Поки вона, як заведено, виховувала двох дітей – «хлопчика для нього й дівчинку для неї» – світ, у якому вона жила, перетворився на місце, якого вона зовсім не знала.

Вона розучилася сприймати жарти. Усі вони тепер здавалися такими нищими, а мова просто шокувала її. Вона в її віці ніколи в житті не промовила слова на букву «б». По телевізору Евелін переважно дивилася старі фільми й повтори «Шоу Люсі». Під час війни у В'єтнамі вона вірила тому, що казав їй Ед: що це правильна й необхідна війна, а всі, хто проти, – комуністи. Коли згодом, набагато пізніше, вона дійшла переконання, що війна не могла бути такою вже правильною та необхідною, було пізно – по телебаченню вже йшла Джейн Фонда зі своїми вправами, і нікого, зрештою, не цікавило, що думає Евелін. Вона досі сердилася на Джейн Фонду та мріяла, щоб та зникла з телевізора й припинила вимахувати своїми худючими ногами.

Не можна сказати, що Евелін взагалі не докладала зусиль. Вона намагалася виховувати в

сині чутливість, але Ед так налякав її, пригрозивши, що той виросте гомиком, що вона віддалилася і втратила порозуміння з сином. Навіть тепер він здавався їй чужою людиною.

Діти в усьому обігнали її. Донька Дженіс у п'ятнадцять років знала про секс більше, ніж у той самий час знала Евелін. Щось пішло не так.

Коли вона навчалася в середній школі, усе було так просто. Існували гарні дівчата й погані дівчата, і кожен знав, хто є хто. Ти або належиш до тієї чи іншої компанії, або ні. Евелін належала до обраних, «вищого суспільства». Вона не знала жодного імені осіб, які входили до шкільної банди, жодного з хлопців у завужених штанах та їхніх подружок у прозорих нейлонових блузах і з браслетами на ногах. У її колі заведені були армійська стрижка, застебнуті під шию смугасті бавовняні сорочки, відпрасована форма кольору хакі для хлопців і блузи-матроски з круглими значками для дівчат. На зустрічах їхнього клубу вони з подружками викурювали по одній цигарці «Кент», а на піжамних вечірках можна було випити пива. І все. Ніяких пестоців нижче шиї.

Пізніше вона почувалась дурепою, супроводжуючи доньку, коли тій підбирали протизаплідний ковпачок. Сама Евелін берегла себе до шлюбної ночі.

І це було потрясіння. Ніхто не попереджав її, що буде так боляче. Вона так і не навчилася насолоджуватися сексом. Щоразу, як вона намагалась розслабитись, у її голові виринав образ поганої дівчинки.

Вона ж була гарною дівчинкою, завжди поводитися як леді, ніколи не підвищувала тону, завжди всім поступалася, з усім рахувалася тощо. Вона передбачала, що десь за обрієм на неї чекає винагорода, такий собі приз. Та коли донька спитала її, чи вона коли-небудь кохалася з кимось, окрім чоловіка, і вона сказала:

«Звісно ж, ні», – відповіддю доньки було: «О мамо, як це тупо. Ти навіть не знаєш, чи він гарний коханець, чи ні. Який жах!»

Це була правда. Вона не знала.

Тож у кінцевому підсумку взагалі не важило, була ти гарною чи ні. Дівчата з середньої школи, які «пустилися берега», не опинилися на задвірках життя в соромі й ганьбі, як заведено було вважати. Вони були так само щасливі – або нещасливі – у шлюбі, як і решта жінок. Тож уся ця боротьба за власну чистоту, страх, що тебе торкнуться, страх одним недбалим жестом збудити в комусь шалену пристрасть і найбільший страх – завагітніти – усі ці страхи виявились марнування сил. Зараз кінозірки масово народжують позашлюбних дітей і дають їм імена на кшталт «Місячний Промінь» і «Сонячна Пір'інка».

А якою була винагорода за її тверезість? Все життя вона тільки й чула: «Нема нічого гіршого за п'яну жінку», – і ніколи не дозволяла собі більш як один келих розбавленого

віскі. А тепер увесь бомонд лікується від залежностей в Центрі Бетті Форд, фотографується там, а потім розважається на нескінченних вечірках, влаштованих з нагоди їхньої появи на публіці. Евелін часто гадала, чи в Бетті приймають людей, яким слід лікуватися від надмірної ваги. Її донька якось дала їй затягнутися цигаркою з марихуаною.

Та коли підставки під гаряче зрушили зі своїх місць на столі й поповзли до неї, вона злякалась і більше ніколи не пробувала. Тож наркотики відпали.

Евелін питала себе, де ж тепер її «клуб», де те місце, до якого вона прийшлася б...

Років із десять тому, коли Ед почав зустрічатися з жінкою, з якою разом працював у страховій компанії, Евелін записалась до групи під назвою «Довершена жінка». То була спроба врятувати свій шлюб. Не те щоб вона так сильно любила Еда, та все ж любила достатньо і втратити не хотіла. І що, власне, їй лишалось робити? Вона прожила з ним не менше, ніж із рідними батьками. Члени групи вірили, що жінки здатні віднайти цілковите щастя, якщо, в свою чергу, покладуть життя на те, аби зробити щасливими чоловіків.

Лідерка групи сповістила, що всі багаті й успішні в кар'єрному плані жінки, які здаються такими щасливими, насправді жажливо самотні, нещасні й потайки заздять їхнім радісним християнським домівкам.

Довелося напружити фантазію, аби уявити, що Барбара Волтерс[8 - Популярна американська телеведуча, журналістка й письменниця.] хотіла б усе покинути заради Еда Кауча, але Евелін докладала найбільших зусиль. Хоч вона й не була релігійною людиною, їй, звісно, було приємно знати, що Біблія підтримує її готовність стелитися під ноги чоловікові. Хіба святий апостол Павло не казав, що жінки не мають зазіхати на владу над чоловіками, але зберігати мовчання?

Тож сподіваючись, що вона на правильному шляху, Евелін почала втілювати план «Десять кроків до повного щастя». Вона спробувала крок номер один і зустріла Еда біля вхідних дверей оголена, загорнувшись у харчову плівку. Але Ед лише злякався: він заскочив у будинок і захряснув двері. «Господи Ісусе, Евелін! Ти що, з глузду з'їхала? А якби це був не я, а газетяр!»

Тож вона ніколи не зважилася на крок номер два: заявитися до нього на роботу в костюмі повії.

Утім, дуже скоро лідерка їхньої групи Надин Фінгергатт отримала розлучення і мала піти працювати, тож їхня група, так би мовити, накрилася. За деякий час Ед припинив бачитися з тією жінкою і життя владналося само собою.

Пізніше, усе ще в пошуках щастя, вона спробувала долучитися до Центру жіночої громадськості. Їй подобались речі, які вони відстоюють, але потайки Евелін бажала, аби ці

дами хоч трохи фарбували губи та голили ноги. Вона єдина серед них була при повному макіяжі, у колготах і сережках. Спочатку їй хотілося бути серед них, та після того, як одна з жінок запропонувала за тиждень принести дзеркальце, аби дослідити свої вагіни, Евелін більше не повернулася.

Ед казав, що всі ті жінки – не більш як збіговисько невдоволених старих дів, занадто потворних, щоб знайти собі мужика. Ось і вона – надто знуджена презентаціями пластикового посуду й надто злякана, щоб зазирнути у власну піхву.

Того вечора, як вони з Едом ішли на їхню тридцяту зустріч випускників, Евелін сподівалася, що там знайдеться хтось, кому можна відкрити душу. Але решта жінок були так само збентежені, як і вона, і трималися ближче до чоловіків та напоїв, аби не загубитися. Їхнє покоління ніби сиділо на паркані, не знаючи, в який бік зіскочити.

Після зустрічі вона годинами сиділа, перебираючи свої шкільні фотографії. Вона стала їздити по місцях, де жила колись, знову і знову.

Від Еда не було жодної допомоги. Останнім часом він дедалі частіше поводився, як його батько, намагаючись триматися, як належало, на його думку, голові родини. З роками він дужче замикався у собі. У суботу Ед годинами тинявся на самоті навколо торговельного центру «Все для дому», шукаючи чогось, а чого – він і сам не знав. Він їздив на полювання, рибалив, дивився свій футбол, як і решта чоловіків, – та жінка починала підозрювати, що він теж лише грає свою роль.

Евелін зазірала в порожній ріжок від морозива й гадала, куди поділася усміхнена дівчина зі шкільних фотографій.

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

2 листопада 1932 р

У місті відкрито свинарський клуб

За підтримки Служби розвитку Алабами було сформовано місцевий свинарський клуб. Хто

бажає дізнатися більше, телефонуйте додому місіс Берті Вік. Берта каже, що міс Зула Гайт з Кіттрела в Північній Кароліні лише за сім днів заробила чистокровну китайську свиню з родоводом, і, за словами Берти, ви здатні зробити так само, якщо докладете трохи кмітливості. Вона стверджує, що володіння чистокровною свинею – ознака винятковості вас і вашої громади, що відкриває шлях до заможності. Це забезпечить вам надійний прибуток на все життя, аж до того часу, коли вас наздожене старість.

Іджі щойно принесла до кафе своє новомодне радіо «Фліко» й запрошує всіх охочих послухати «Еймос та Енді» чи будь-яку іншу програму. Замовляти при цьому їжу не обов'язково. Іджі каже, звук чудовий, особливо вночі.

До речі, ніхто не знає, як позбутися собачих слідів на цементі? Якщо знаєте, зателефонуйте мені чи заходьте до поштового відділення і розкажіть.

Дот Вімз

Будинок престарілих «Трояндова тераса»

Стара траса Монтгомері. Бірмінгем, Алабама

12 січня 1986 р

Евелін розкрила сумочку й дала місіс Тредгуд бутерброд із гострим плавленим сиром – один із тих, що принесла з дому, загорнувши у вощений папір.

Місіс Тредгуд була в захваті.

– О, дякую вам! Я люблю смачний бутерброд із гострим сиром. Насправді я люблю все, що має приемний колір. Вам не здається, що плавлений сир має приемний колір? Він такий «сирний». Я також люблю червоний перець і колись любила зацукровані яблука, але більше не можу їх їсти через мої зуби. Якщо так подумати, мені подобається все червоне.

На хвилину вона замислилася.

– У нас була руда курка на ім'я Сестричка, і щоразу, виходячи на задній двір, я казала: «Сестричко, не смій дзьобати мої пальці, дівчинко, інакше я тебе з кнелями підсмажу». І вона піднімала голівку та відходила від мене вбік. Вона дзьобала будь-кого, окрім мене й мого малюка, Альберта. Ми так і не змогли з'їсти ту курочку, навіть під час Великої депресії. Вона померла від старості. Коли я потраплю до раю, за всіма моїми близькими, я

сподіваюся, що Сестричка і енот Розумник будуть там. Я знаю, що стара Сипсі точно на мене чекатиме.

Звідки була родом Сипсі, я навіть гадки не маю... Ніколи не знаєш, звідки походять негри. Їй було близько десяти чи одинадцяти років, коли вона почала працювати у матінки Тредгуд. Вона прийшла з Трутвілля, негритянських кварталів по той бік залізниці, і сказала, що її звуть Сипсі Піві й вона шукає роботу. І мама просто залишила її в нас. Вона допомагала виростити всіх дітей Тредгудів.

Сипсі була худа, мініатюрна жіночка, до того ж дуже кумедна. Трималась усіх тих вічних негритянських забобонів. Її мати була рабинєю, і вона, як смерті, боялася бути зуроченою. Розповідала мамі, як її сусідка в Трутвіллі щоночі сипала заклятий жовтий порошок якомусь чоловікові в чобіт, і через це в того все відмовило. Але чого вона боялася найбільше в світі, то це голів тварин. Якщо ви приносили їй курча чи рибу або якщо Великий Джордж забивав свиню, вона не готувала й навіть не торкалася її, допоки не поховеє голову в саду. Вона казала, що, коли голову не закопати, дух тварини увійде до твого тіла й ти зовсім оскаженієш. Якось тато забув і приніс у дім трохи зельцю зі свинячих голів, і Сипсі втекла додому, несамовито волаючи. І не поверталася, допоки її подружка не почаклувала над нашим місцем. Вона, мабуть, закопала в саду сотні голів. Але, знаєте, через них ми мали найбільший врожай помідорів, і бамії, і кабачків у місті! – Вона розсміялася. – Бадді любив називати це «рибоголовим садом».

Та при всіх її дивацтвах, кращого кухаря в усій Алабамі годі було знайти. Кажуть, навіть в одинадцять років вона робила найсмачніше печиво, підливу, фруктові пироги, смажених курчат, ріпу та спаржеву квасолю. А її кнелі були такі легкі, що, здавалося, зараз злетять і ти ловитимеш їх ротом у повітрі. Усі рецепти, за якими готували в кафе, були її. Вона навчила Іджі та Рут усього про приготування їжі.

Не знаю, чому Сипсі ніколи не мала власних дітей. Я не зустрічала людини, яка любила б дітей більше, ніж вона. Усі негритянки в Трутвіллі залишали в неї на ніч своїх малят, коли хотіли піти розважитися. Знали, що вона добре про них подбає. Сипсі казала, що ніщо не дає їй більшої радості, ніж колисати малу дитинку. Вона колисала всіх тих діточок і співала їм цілу ніч, іноді двом одразу. І просто знемагала через відсутність власного малюка. А тоді, якось у листопаді, на День подяки (мама казала, що надворі мороз і всі дерева голі) Сипсі нагорі стелила ліжка, коли на задньому дворі з'явилася її подружка з негритянської церкви, криком кличучи її. Схвильованим голосом жінка розповіла, що на залізничній станції якась дівчина з Бірмінгема віддає свою дитину. І радила поквапитись, бо потяг мав от-от відійти.

На цьому Сипсі щодуху кинулася вниз сходами, у самій лише тоненькій сукні й фартуху. Коли вона вибігала через задні двері, мама Тредгуд крикнула їй услід, аби вдягнула пальто. Але та лише гукнула у відповідь: «Нема часу, міз Тредгуд. Я маю забрати собі це маля». І зникла зі швидкістю блискавки. Мама стояла на задньому ганку й чекала. Скоро

вона побачила, як від'їжджає потяг. І от з'явилася Сипсі – з широкою посмішкою від вуха до вуха, з роздертими до крові ногами від бігу крізь колючки. А на руках вона тримала опецькуватого чорного карапуза, з голови до ніг сповитого рушником із написом «Готель «Діксі», Мемфіс, Теннессі». Сипсі сказала, що та дівка прямувала додому, та не насмілювалась показатися там із дитям, адже її чоловік уже три роки перебував у в'язниці.

Тож ми ніколи не дізналися, яким було справжнє ім'я маляти. А оскільки він потрапив до неї з потяга, Сипсі вирішила назвати його Джордж Пульман Піві, на честь чоловіка, який винайшов пульманівський вагон. Але хто б не був його справжнім татом, напевно, то був кремезний чолов'яга, оскільки дорослим Джордж мав два метри на зріст і важив 113 кілограмів.

Коли він був маленький, татко брав його до крамниці й навчав професії м'ясника. У якихось десять років він уже різав свиней, і Сипсі так ним пишалася... Якби він був її рідним сином, вона не могла б любити його дужче. Вона часто обіймала його й казала: «Любий, хоч ми й не рідні, та це не означає, що ти не мій».

А потім, коли Великий Джордж постав перед судом, вона вдягалася й ходила до того суду, у сонце й дощ... Їй, мабуть було близько дев'яноста років. Хоча ніколи напевне не визначиш, скільки років негритянським жінкам.

Вона завжди наспівувала своїх евангельських пісень. «У багажному відділенні вперед» і «Ранковим потягом додому»... І завжди співала про потяги. Уночі перед смертю вона сказала Джорджу, що бачила уві сні Ісуса. Усього в білому. Неначе він

кондуктор у примарному потязі й прийшов, аби забрати її та відвезти на небеса.

Але насмілюся сказати, що вона готувала в кафе, навіть коли їй було за вісімдесят. Ось чому приходила більшість людей – через її страви. Точно не через вигляд закладу. Коли Іджі й Рут купили його, він був не більш як величезним розвалищем на одну кімнату, розташованим через вулицю від залізничних колій поряд із поштовим відділенням, де працювала Дот Вімз.

Я пам'ятаю той день, коли вони заїхали до кафе. Ми всі були там, допомагали. Сипсі мела підлогу, коли побачила, як Рут вішає на стіну репродукцію «Таємної Вечері». Жінка припинила мести і деякий час розглядала картину, а потім спитала: «Міз Рут, хто там сидить за столом із містером Ісусом?»

З усією ласкою Рут промовила: «Як, Сипсі, це ж містер Ісус і його брати». Сипсі здивовано зиркнула на неї та й каже: «О, це ж треба! А я гадала, у міз Марії був лише один син», – і продовжила мести. Ми так і попадали зо сміху. Сипсі точно знала, хто був зображений на тій картині. Вона просто любила кого-небудь розіграти.

Джуліан і Клео спорудили всередині чотири дерев'яні кабінки, а позаду будинку прибудували кімнату, яка слугувала житлом для Іджі й Рут. У самому кафе стіни були з вузлуватої джорджіанської сосни, а підлога – зі старого однотонного дерева.

Рут спробувала привести все до ладу. Вона повісила картину з кораблем, що пливе у місячному сяйві, але Іджі одразу ж зняла її й повісила власну. На цій було зображено зграю собак, що сидять навколо картярського столу, палять цигарки та грають у покер. А знизу написала: «Клуб “Маринований огірок”». Так став називатися той божевільний клуб, заснований Іджі та її другом Грейді Кілгором. Окрім різдвяних прикрас, які вони розвісили в перший рік і які Іджі ніколи не знімала, та ще старого залізничного календаря, це був увесь інтер'єр.

Із меблів було лише чотири столи й купка стільців невідомої кількості, – Нінні розсміялася. – Ніхто не знав напевне, витримає його стілець чи ні. А ще вони ніколи не мали касового апарата – просто тримали гроші в коробці з-під сигар «Рой Тен» і з них давали решту. На прилавку в них були картопляні чипси, свинячі шкури на полиці, гребінці й жувальний тютюн, рибальські блешні й маленькі трубки з кукурудзяних качанів. Кафе відчинялося на світанку й працювало, як казала Іджі, до упору.

Двома кварталами нижче розташовувалася велика сортувальна станція компанії «Ел енд Ен», і всі залізничні робітники харчувалися в кафе, чорні й білі. Кольорових обслуговували біля чорного ходу. Звичайно, багатьом не подобалась вигадка Іджі продавати їжу неграм, і через це вона мала певні труднощі. Але Іджі заявляла, що ніхто не сміє вказувати, що їй можна робити, а чого не можна. За словами Клео, вона сама протистояла цілому Ку-Клукс-Клану,[9 - Ку-Клукс-Клан, або Невидима Імперія Півдня (англ. Ku Klux Klan) – назва кількох расистських та терористичних організацій у США, здебільшого на півдні.] але її було не зупинити. Від природи добросерда, Іджі виявляла неабияку хоробрість, коли справа набирала загрозливих обертів...

Кафе «Зупинка»

Вісл-Стоп, Алабама

22 березня 1933 р

Іджі пила каву й теревенила ні про що зі своїм другом-блукачем Смоукі. Позаду на кухні Сипсі та Онзелл смажили порцію зелених помідорів для відвідувачів, що мали нагрянути приблизно об 11:30, і слухали євангельську передачу «Крила над Йорданом» по радіо АМ-1070, коли в двері кухні постукав Осі Сміт.

Сипсі вийшла до кафе, витираючи руки фартухом.

– Міз Іджі, там чорний хлопець, він просить дозволу побалакати з вами.

Іджі підійшла до дверей із дротяною сіткою. Осі Сміта вона впізнала одразу – старого друга з Трутвілля, який теж працював на сортувальній станції.

– Здоров був, Осі. Як справи?

– Чудово, міз Іджі.

– Чим можу тобі допомогти?

– Міз Іджі, нас у дворі ціла купа робітників, і ми щодня чуємо запах смаженого м'яся, місяців зо два, і цей запах просто зводить нас з розуму. Ми хотіли б знати, чи не продасте ви нам трохи тих сендвічів зі смажениною. У мене є гроші.

Іджі зітхнула й похитала головою.

– Дозволь мені пояснити тобі дещо, Осі. Ти знаєш, що, була б моя воля, я впустила б вас через парадний вхід і посадила за стіл, але ти ж розумієш – я не можу цього зробити.

– Так, мем.

– У місті є купка людей, яка нам усе тут спалить, а я ще маю заробляти на життя.

– Так, мем, я знаю.

– Але я хочу, щоб ти повернувся до свого двору й сказав друзям, що, як ім чогось захочеться, нехай просто підходять до дверей на кухню.

Він усміхнувся.

– Так, мем.

– Скажи Сипсі, чого бажаєш, і вона все тобі приготує.

– Так, мем. Дякую, мем.

– Сипсі, дай йому барбекю та чого він іще хоче. Дай йому також трохи пирога.

Сипсі буркнула під ніс:

— Ви наразитесь на біду з тим Ку-Клукс-Кланом, а мене просто вб'ють. І більше ви мене ніколи не побачите, мем.

Та все ж вона зробила сендвічі, взяла виноградних напоїв та пирога й поклала все це до паперового пакунка для Осі.

Днів за три до кафе, захекавшись, зайшов Грейді Кілгор, місцевий шериф і залізничний детектив на півставки. Цей кремезний, мов ведмідь, велетень був другом її покійного брата Бадді. Він, як завжди, повісив капелюха на вішак і сказав Іджі, що має до неї серйозну розмову. Вона принесла йому каву й сіла. Навалившись ліктями на стіл, Грейді приступив до свого неприємного завдання.

— Отже, так, Іджі, ти не повинна продавати їжу тим нігерам, і ти чудово це знаєш. Деякі хлопці в місті дуже засмучені через це.

Ніхто не хоче їсти там, де обслуговують нігерів, це неправильно, і ти просто не маєш цього робити.

Іджі задумалась на хвилину і, погоджуючись, закивала.

— Ти маєш рацію, Грейді, я все добре знаю і справді не маю цього робити.

Грейді із задоволеним виглядом відкинувся у кріслі. Вона ж продовжила:

— Так, Грейді. Цікаво, правда ж, як люди постійно роблять речі, яких не мають робити. Узяти, наприклад, тебе. Гадаю, чимало людей сказали б, що після недільної служби в церкві ти не повинен ходити на ріку на побачення з Євою Бейтс. Я впевнена, Гледис вирішила б, що тобі не слід цього робити.

Грейді, який на той момент був дияконом баптистської церкви і був одружений із колишньою Гледис Моутс, відомою запальним характером, спалахнув.

— Іджі, це зовсім не смішно.

— А я думаю, смішно. А ще я думаю, що, коли компанія дорослих чоловіків, добряче хильнувши, напинає простирадла на голови, це теж до біса смішно.

Грейді закликав на допомогу Рут, яка була за прилавком:

— Рут, може, підійдеш сюди й позичиш їй трохи здорового глузду? Мене вона не слухає. Я лише намагаюся вберегти її від біди, от і все. Зараз, не скажу кому, але деяким людям у місті не до душі, що вона продає їжу нігерам.

Іджі запалила цигарку «Кемел» і посміхнулася.

– Ось що я тобі скажу, Грейді. Наступного разу, як ці «деякі люди» прийдуть сюди – Джек Баттс, наприклад, і Вілбур Вімз, і Піт Тидвелл, я скажу їм, що якщо не хочуть бути впізнаними, маршируючи на цих дурнуватих парадах, які ви, хлопці, влаштовуєте, то чому їм бракує мізків, щоб перевзутися?

– Стривай-но, Іджі...

– До біса, Грейді, ви всі нікого не надурите. Я ці шльопанці чотирнадцятого розміру, які ти носиш, впізнаю будь-де.

Грейді глянув униз на свої ноги. Він стрімко програвав битву.

– Але, Іджі, я маю їм щось сказати. Ти припиниш це чи ні?

Рут, іди сюди й допоможи мені з цією впертою ослицею.

Рут підійшла до столу.

– Ой, Грейді, що поганого в тому, що ми продамо кілька сендвічів з чорного ходу? Вони ж не заходять і не сидять тут із вами.

– Ну, не знаю, Рут... Я маю поговорити з хлопцями.

– Вони нікому не зашкодять, Грейді.

Хвилину він розмірковував.

– Гаразд... Поки що чорт з вами, – він показав пальцем на Іджі. – Але ви точно не пустите їх далі чорного ходу, чуєте?

Він підвівся, аби вийти, і надягнув капелюха, а потім знов обернувся до Іджі.

– То ми граємо в покер у п'ятницю?

– Ага. О восьмій. І прихопи грошенят побільше, я передчуваю удачу.

– Я скажу Джеку й решті... Бувай, Рут.

– Бувай, Грейді.

Іджі похитала головою, дивлячись йому вслід.

– Шкода, Рут, що ти не бачила цього здорового бика на річці три дні тому. Він був п'яний, як чіп, і ридав, мов дитина, тому що Джо, старий негр, який його виховав, помер. Присягаюсь, я вже й не знаю, що в людей тепер замість мізків. Уяви собі цих хлопців: вони бояться їсти, сидячи поряд із нігером, але не бояться їсти яйця, що вийшли прямисінько з курячої дупи.

– Ох, Іджі! Іджі засміялася.

– Пробач, але іноді мене це бісить.

– Я знаю, любя, але не варто так засмучуватися. Така вже людська натура, і ти нічого не можеш удіяти, аби змінити її. Прийми це як належне.

Іджі посміхнулася до неї та подумала, що б вона робила, якби поряд не було Рут, яка завжди дозволяла їй випустити пару. Рут посміхнулася у відповідь.

Обидві вони знали, що мають вирішити і як бути далі. І вони вирішили. Єдиним, що змінилося наступного дня, були ціни в меню, вивішеному на дверях чорного ходу – усе стало на десять або на двадцять п'ять центів дешевше. Якщо вже бути справедливими, то до кінця...

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

6 квітня 1933 р

Зміна меню в кафе

Минулого тижня завсідники кафе «Зупинка» були дуже здивовані, прочитавши меню. Серед іншого там пропонувалося: «Філе опосума»... «Реберця тхора»... «Козяча печінка з цибулею»...

«Пудинг із тигрової жаби» та «Пиріг із канюка а la mode». Одна пара, нічого не підозрюючи,

подолала довгий шлях із Гейт-Сіті, аби повечеряти. Та, побачивши меню, кинулась навтьоки і була вже за півквартала звідти, коли Іджі відкрила двері й крикнула їм: «З першим квітня!»

Потім пара з Гейт-Сіті таки зробила замовлення зі звичайного меню й безкоштовно отримала пиріг із кокосовим кремом – як компенсацію.

До речі, нещодавно моя друга половинка впустив у дім одного зі своїх старих мисливських собак, а той приволік із собою кістку. І знаєте що? Я перечепилася через неї і зламала палець на нозі. Доктор Гедлі наклав мені гіпс, але тепер я маю взувати на роботу хатні капці, тож не можу виходити і збирати новини. І якщо у вас є щось новеньке, просто приходьте з цим до мене в поштове відділення.

Дот Вімз

Вулиця Роудс-Сьоркл, 212

Бірінгем, Алабама

19 січня 1986 р

Настала неділя, і подружжя Кауч знову збиралося до будинку престарілих. Евелін вимкнула кавоварку. Вона воліла б зовсім нікуди не йти, але Ед був настільки чутливий у всьому, що стосувалося його матері, що вона не наважилась відмовитись від поїздки. Принаймні вона мала привітатися зі своєю плаксивою, вибагливою свекрухою. Ці поїздки були для неї справжньою мукою, вона ненавиділа запах хвороби, лізолю та смерті. Це нагадувало їй про власну матір, про лікарів та лікарні.

Евелін було сорок, коли померла мати, і після цього вона жила в страху. Тепер, переглядаючи ранкову газету, вона одразу відкривала колонку некрологів, навіть раніше, ніж свій гороскоп. Їй завжди було приємно, якщо померлому було за сімдесят чи за вісімдесят, особливо приємно, якщо небіжчик виявлявся старшим за дев'яносто років – це чомусь надавало їй відчуття безпеки. Але варто було дізнатися, що хтось помер на п'ятому чи шостому десятку, і вона втрачала спокій на цілий день. Особливо якщо наприкінці некролога стояло прохання від родини покійного зробити внесок у фонд боротьби з раком. Але найбільше лякала її смерть, причину якої не було вказано.

Швидкоплинна хвороба на що? Раптово помер від чого?

Який саме нещасний випадок?

Вона хотіла знати все, до останньої дрібниці. Не губитись у здогадках – знати. І її страшенно дратувало, коли родина просила зробити внесок до спілки захисту тварин. Що це, взагалі, означало? Сказ... укуси собаки... котяча лихоманка?

Але останнім часом просили здебільшого пожертв у фонд боротьби з раком. Евелін дивувалася, чому має жити в тілі, яке старіє, розладнується, болить. Чому вона не могла жити в письмовому столі, великому стійкому письмовому столі? Або в печі? Або у пральній машині? Краще б над нею працював звичайний майстер, електрик або слюсар, ніж лікар. Коли вона терпіла пологові муки, її акушер доктор Клайд просто стояв і брехав їй в обличчя:

– Місіс Кауч, ви забудете про ці болі, щойно побачите свою дитину. Тому тужтеся трохи сильніше. Ви навіть цього не згадаєте, повірте мені.

НЕПРАВДА! Пізніше вона пам'ятала кожен мить нестерпного болю і нізачо не стала б народжувати вдруге, якби Ед не наполягав – він хотів хлопчика... Тоді було викрито ще одну брехню: вдруге народжувати не менш боляче, ніж уперше. Може, навіть більше, бо цього разу вона вже знала, що її очікує. Вона була люта на Еда цілих дев'ять місяців, і дякувати Богу, що на світ з'явився Томмі, тому що більше від неї нічого не вимагалось. Усе життя Евелін боялася лікарів. Раніше вона ставилась до них з підозрою, а тепер просто не терпіла, щиро ненавиділа й зневажала. З того самого дня, як у палату її матері увійшов самовдоволенний лікар із медичною картою в руках...

Цей дрібний олив'яний божок у костюмі з поліестру й трипудових чоботах. Пихатий, самовпевнений, в оточенні медсестер, які пурхали навколо нього, мов гейші. Він навіть не був лікарем її матері, він лише здійснював ранковий обхід, підмінюючи когось. Евелін стояла, тримаючи маму за руку. Увійшов і навіть не потурбувався відрекомендуватись.

Вона сказала:

– Доброго ранку, лікарю. Я її донька, Евелін Кауч.

Не відриваючи погляду від медичної картки, він голосно промовив:

– У вашої матері швидко прогресуючий рак легень, що дав метастази в печінку, підшлункову залозу й селезінку, з певними ознаками ураження кісткового мозку.

До цього самого моменту її мати навіть не знала, що в неї рак. Евелін не хотіла казати їй, адже мати й так була налякана. Дикий жах на обличчі матері вона запам'ятала на все життя – як і того лікаря, що рушив далі з усім своїм почтом.

Через два дні її мати впала в кому.

А ще вона не могла забути ту сіру, стерильну, з бетонними стінами кімнату очікування у відділенні інтенсивної терапії, де вона провела наступні тижні, налякана й збентежена. Як і решта людей, що чекали тут, знаючи, що їхні близькі лежать поряд у холодній неосвітленій кімнаті, очікуючи смерті.

Абсолютно незнайомі, вони в цьому маленькому просторі поділяли, мабуть, найінтимнішу, найболючішу мить свого життя. Вони не знали, як поводитись чи що сказати в цій ситуації. Тут правил етикету не існувало. Ніхто не підготував їх до такого страшного випробування. Бідолашні люди, налякані не менше за неї, підбадьорювали себе розмовами про повсякденне життя.

Перебуваючи в цілковитому потрясінні, вони вперто робили вигляд, що все буде гаразд.

Одна родина з переляку навіть відмовлялася сприйняти той факт, що жінка, яка помирає в палаті на тому кінці коридору, – їхня мати. Вони постійно казали про неї як про «свою пацієнтку» й запитували Евелін, як справи в «її пацієнтки». Тільки б відсунути жахливу правду якнайдалі, тільки б полегшити біль.

Щодня вони чекали разом, знаючи, що мить настане – той жахливий момент, коли їх викличуть для ухвалення «рішення», вимикати апарат чи ні...

– Так буде краще.

– Легше їм піти.

– Вони самі б цього хотіли.

– Лікар каже, вони вже померли.

– Це лише формальність.

Формальність?

Спокійні, дорослі розмови. Коли все, чого вона насправді хотіла, це закричати до мами, її любої мами – єдиної людини в світі, яка любила її, як ніколи ніхто не полюбить.

Тієї суботи лікар підійшов до кімнати очікування й зазирнув усередину. Усі погляди були прикуті до нього, розмова урвалася. Він обвів очима кімнату.

– Місіс Кауч, можна вас на хвилинку до мого кабінету?

І поки вона тремтячими руками підбирала сумочку, чуючи калатання власного серця, усі інші дивилися на неї зі співчуттям. Одна жінка лагідно торкнулась її руки. Але потай вони всі відчули полегшення, що це не по них прийшли.

Наче уві сні вона намагалась дослухатися до його слів. Він говорив так просто і так невимушено.

– Немає сенсу продовжувати це...

Його логіка була бездоганна. Вона підвелася, наче зомбі, й пішла додому.

Вона думала, що готова прийняти це і відпустити її.

Але, зрештою, ніхто насправді не буває готовий відімкнути від апарата власну матір, хто би що про це не казав. Вимкнути світло свого дитинства й піти геть, так, наче вимикаєш лампу і виходиш із кімнати.

Вона ніколи не змогла пробачити собі, що їй забракло сміливості повернутися до лікарні й бути поряд зі своєю матір'ю. Вона досі прокидалася, ридаючи від почуття провини, і для неї не було жодного способу у світі пережити це.

Може, те, що їй довелося крізь це пройти, поклало початок страху Евелін перед усім, пов'язаним із лікарями й лікарнями. Вона не знала. Знала лише, що від самої думки про візит до лікаря її буквально кидало в холодний піт і починало тіпати. А від слова «рак» навіть волосся на руках ставало дибки. Вона взагалі припинила торкатися грудей, бо одного разу намацала в себе ущільнення й ледь не зомліла. На щастя, виявилось, що це лише паперова серветка, яка застрягла в бюстгальтері під час прання в машинці. Вона знала, що цей страх безглуздий і що їй дійсно слід сходити на огляд. Кажуть, його треба проходити раз на рік. Вона знала, що має це зробити, якщо не заради себе, то заради дітей. Усе вона знала, але це нічого не змінювало. У неї траплялися проблиски сміливості, і вона записувалася на огляд, але завжди все скасовувала в останній момент.

Минулого разу вона була в лікаря шість років тому, через інфекцію жовчного міхура. Все, чого вона хотіла, це щоб їй призначили антибіотики по телефону, але лікар змусив її прийти й наполіг на обстеженні таза. Лежачи там, з ногами у підвісних петлях, вона гадала, чи існує щось гірше, ніж коли незнайомий чоловік порпається в тобі, шукаючи щось, наче в іграшковому мішку на ярмарку.

Лікар спитав, скільки минуло часу від останнього обстеження грудей. Евелін збрехала:

– Три місяці. Він сказав:

– Ну, оскільки ви вже тут, я можу також провести і цей огляд.

Вона щось заторохкотіла, намагаючись його відволікти, але він перебив її:

– Так-так, щось мені це не подобається.

Дні очікування на результат тесту були для неї майже нестерпними. Вона блукала в тумані нічних жахів, молячись і торгуючись із Богом, хоча навіть не була впевнена, чи вірить у Нього.

Вона обіцяла, якщо Він вбереже її від раку, то вже ніколи ні на що не скаржитиметься. А залишок життя проведе, радіючи життю, у добрих справах і щодня ходитиме до церкви.

Коли ж виявилось, що з нею все гаразд і найближчим часом вона не помре, як їй уявлялось, Евелін знов стала сама собою. Але тепер, після пережитих страхів їй у кожному болю став ввижатися рак. Евелін була впевнена: варто лише піти до лікаря, він не лише знайде в неї пухлину, а й прослухає її зі стетоскопом і призначить операцію на відкритому серці, перш ніж вона встигне втекти. Вона почувалася однією ногою в могилі.

Їй навіть здавалося, що лінія життя на її долоні стає коротшою. Вона знала, що не витримає стільки днів в очікуванні результатів тесту. Тож вирішила, що насправді не бажає знати, якщо щось недобре, і краще просто помре одного звичайного дня, ні про що не довідавшись.

Цього ранку дорогою до будинку престарілих Евелін усвідомила, що стає нестерпною. Щоранку вона починала якісь ігри сама з собою, аби просто пережити день. Так, наприклад, вона казала собі, що цього дня неодмінно трапиться щось надзвичайне... Що наступним телефонним дзвінком їй повідомлять добру новину, від якої життя одразу зміниться... Що в наступному листі на неї чекає приємний сюрприз. Але нічого не було, окрім рекламної розсилки, надокучливих сусідів і когось, хто помилився номером.

Тиха істерія, безнадійний відчай охопили її, коли вона нарешті зрозуміла, що ніщо не зміниться, ніхто не прийде врятувати її звідси. Вона почувалася, ніби перебуває на дні криниці – кричить, але ніхто не чує.

Останнім часом життя перетворилося на нескінченну чергу довгих чорних ночей і сірих ранків. Відчуття, що все скінчено, наче велетенська хвиля, з головою накривало її – Евелін було страшно. Але не смерть лякала її. Зазираючи в чорну пашу смерті, вона часто хотіла зістрибнути туди. Що далі, то більш привабливою ставала думка про смерть.

Вона навіть знала, як уб'є себе. Срібною кулею. Круглою й гладкою, наче крижаний блакитний мартіні. Вона покладе пістолет на кілька годин у морозилку, перш ніж зробити це, тож він холодно, морозно торкатиметься її голови. Вона може навіть відчути, як крижана куля пронизує її гарячий збурений мозок, заморожуючи біль назавжди. Звук

пострілу буде останнім, що вона почує у своєму житті. А тоді... нічого. Може, навіть тихий звук, який чують птахи, літаючи в чистому холодному повітрі над землею. Солодке, чисте повітря свободи.

Ні, вона боялася не смерті. Вона боялася власного життя, яке починало нагадувати їй сіру кімнату очікування у відділення інтенсивної терапії.

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

16 травня 1934 р

У місті зафіксовано напад ховраха

Берта Вік повідомила, що вночі минулої п'ятниці, деś о 2 ночі, вона пішла до ванної кімнати й була укушена ховрахом, який по трубах потрапив до її унітаза. Вона одразу ж утекла й розбудила Гарольда. Той спочатку не повірив їй, але пішов і подивився, і, звісно ж, тварина плавала в унітазі.

Моя друга половинка вважає можливою причиною інциденту повінь, через яку звіра винесло по трубах. Берта заявила, що їй байдуже, що саме це спричинило, але тепер вона уважно дивитиметься перед тим, як куди-небудь сісти.

Гарольд замовив опудало з ховраха.

Чи комусь іще цього місяця приходив великий рахунок за світло? Мій був дуже великий, що вкрай дивно, адже моя друга половинка від'їздив на тиждень рибалити зі своїм братом Альтоном, а саме він ніколи не вимикає за собою світла. Дайте мені знати.

До речі, Ессі Рю отримала роботу в Бірмінгемі. Вона грає на органі «Життя під захистом» у радіопередачі однойменної страхової компанії на радіо АМ-1070, тож знайте і слухайте.

Дот Вімз

Будинок престарілих «Трояндова тераса»

Стара траса Монтгомері. Бірмінгем, Алабама

19 січня 1986 р

Місіс Тредгуд гадала, що цієї неділі Евелін не поїхала до будинку престарілих, і вирішила прогулятися коридором, у якому зберігалися ходунки та крісла-візки. Повернувши в коридор, вона побачила Евелін, яка сиділа на одному з тих крісел, поїдаючи шоколадний батончик «Бейбі Рут». По її обличчю рікою текли сльози. Місіс Тредгуд підійшла до неї.

– Люба моя, заради Бога, що сталося? Евелін підняла очі на місіс Тредгуд і сказала:

– Не знаю, – і продовжила плакати та їсти батончик.

– Ну ж бо, люба, беріть вашу сумочку та прогуляємося трохи.

Місіс Тредгуд узяла її за руку, витягла з крісла і стала водити по коридору, туди й назад.

– А тепер розкажіть мені, люба, що з вами. У чому справа?

Чому ви така сумна? Евелін повторила:

– Не знаю, – і знову розридалася.

– О серденько, не може бути, щоб усе було так погано. Давайте почнемо, крок за кроком, і ви розповісте мені щось із того, що вас турбує.

– Ну... схоже, що відтоді, як мої діти пішли до коледжу, я відчуваю нікому не потрібною.

– Це цілком зрозуміло, люба, – відповіла місіс Тредгуд. – Усі через це проходять.

Евелін вела далі:

– І ще... Здається, я ніяк не можу припинити їсти. Я намагалася й намагалася, щодня прокидаюся й думаю, що сьогодні буду дотримуватися дієти, і щодня її порушую. Я ховаю шоколадні батончики по всьому будинку і в гаражі. Я не знаю, що зі мною не так.

Місіс Тредгуд сказала:

– Ну, любя, один шоколадний батончик вас не вб'є.

– Один – можливо, але не шість чи вісім, – відповіла Евелін. – Хочу вже або остаточно луснути від жиру, або мати волю скинути цей жир і стати стрункою. Я немов застрягла... просто посередині застрягла. Жіноча емансипація прийшла занадто пізно для мене... Я вже мала чоловіка і двох дітей, коли з'ясувалося, що можна було й не виходити заміж. А я ж гадала, що це необхідно. Що я знала тоді? А тепер уже пізно щось змінювати. Я відчуваю, що життя лишило мене за бортом.

Вона обернулася до місіс Тредгуд. Сльози котилися по її обличчю.

– Місіс Тредгуд, я занадто молода, щоб бути старою, і занадто стара, щоб бути молодю. Я просто ні до чого не придатна. Я б хотіла накласти на себе руки, але сміливості забракне.

Місіс Тредгуд була обурена.

– Іще чого! Евелін Кауч, не смійте навіть думати про таке! Це як штрикнути мечем у бік Ісуса! Усе це лише пусті балачки, любя, ви маєте опанувати себе і відкрити серце Господу. Він допоможе вам. А тепер дозвольте мені спитати. Ви відчуваєте біль у грудях?

Евелін здивовано подивилася на неї.

– Ну, іноді.

– А спина й ноги болять?

– Так. Звідки ви знаєте?

– Дуже просто, любя. Ви лише проживаєте тяжку форму менопаузи, ось у чому справа. Усе, що вам треба, то це приймати гормони та щодня виходити гуляти на свіжому повітрі. Треба просто це пережити. Ось що я робила, коли таке відбувалося зі мною. Я могла розплакатись, поїдаючи стейк, від самої згадки про бідолашну корівку. Я доводила Клео до сказу, ридаючи увесь час, бо вважала, що мене ніхто не любить. І коли я починала діймати його своїм ремствуванням, він казав: «Так, Нінні, час уживати ліки». І колов мені В-12 нижче спини.

Я виходила на прогулянку щодня, уздовж залізничних колій, туди й сюди, от як зараз ми робимо. І дуже скоро я подолати цю проблему й повернулась до норми.

– Але я гадала, мені ще зарано для цього, – заперечила Евелін. – Мені щойно виповнилося сорок вісім.

– О ні, люба, чимало жінок проходять через це раніше. Ось у Джорджії була жінка, якій виповнилося лише тридцять шість. Тож одного дня вона сіла в машину і виїхала на ганок будівлі окружного суду, опустила віконне скло і з криком: «Ось, що хотіли, те й майте» – жбурнула в поліцейського голову своєї матері, яку щойно відтяла на кухні. Та й поїхала собі вниз. Ось що може накоїти рання менопауза, якщо не бути обережною.

– Ви справді вважаєте, що проблема в цьому? І через те я останнім часом така дратівлива?

– Звісно. О, це гірше, ніж каруселі... угору-вниз, униз-угору... А щодо вашої ваги – ви ж не хочете бути худю. Ось погляньте лише на всіх цих старих навколо, більшість із них – сама шкіра та кістки. Чи просто підіть до баптистської лікарні й відвідайте палату ракових хворих – ті люди мріють погладшати на кілька кілограмів. Бідолашні, яких зусиль вони докладають, аби не втрачати вагу. Тож припиніть перейматися цим і дякуйте, що здорові! Що вам справді треба, це читати Боже Слово, і обов'язково щоранку Псалом дев'яностий. Це допоможе вам, як допомогло мені.

Евелін спитала місіс Тредгуд, чи буває в неї депресія. Місіс Тредгуд відповіла відверто:

– Ні, люба, останнім часом ні. У мене просто нема не те часу, я надто зайнята тим, що дякую Господу за Його благословення. Їх так багато було в моєму житті, що й не перелічити. Гаразд, не зрозумійте мене неправильно, у кожного свій біль, і в декого – більше, ніж в інших.

– Але ви здаєтеся такою щасливою, ніби зроду-віку не знали турбот.

Місіс Тредгуд лише засміялася на те.

– Люба, я своїх мертвих уже поховала. І кожного оплакувала не менше за попередніх. Бували часи, коли я просто не розуміла, навіщо великий Господь відміряв мені стільки горя – здавалося навіть, що я не витримаю більше жодного дня. Але Він завжди дає нам рівно стільки, скільки ми можемо витримати, не більше... І скажу вам: не можна постійно перебувати в журбі, це підриває здоров'я швидше, ніж будь-що.

Евелін сказала:

– Ви маєте рацію. Знаю, що маєте. Ед каже, мені не завадить сходити до психіатра, чи щось таке.

– Люба, не треба вам нікуди ходити. Щоразу, як вам захочеться з кимось поговорити, просто приходьте до мене. Я буду рада поспілкуватися з вами. Щаслива буду мати співрозмовницю.

– Дякую вам, місіс Тредгуд, я так і робитиму.

Вона глянула на свій годинник.

– Що ж, я краще піду, бо ще Ед на мене сердитиметься.

Вона відчинила сумочку і висякалася в серветку, в якій раніше тримала горішки в шоколаді.

– А знаєте, я почуваюся краще. Мені справді полегшало!

– Що ж, я рада й молитимусь за ваше здоров'я, люба. Вам треба сходити до церкви й попросити Господа полегшити ваш тягар і бути з вами в цей нелегкий період, як Він не раз бував зі мною.

Евелін відповіла:

– Дякую вам... Що ж, я зайду до вас наступного тижня, – і пішла через зал.

Місіс Тредгуд гукнула їй услід:

– А тим часом приймайте заспокійливі пігулки номер десять!

– Номер десять!

– Так! Номер десять!

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

8 червня 1935 р

Тріумф Клубу драматичного мистецтва

Увечері у п'ятницю Клуб драматичного мистецтва міста ВіслСтоп презентував свою

щорічну п'єсу, і я хочу сказати: гарна робота, дівчатка. П'єса називається «Гамлет» англійського драматурга Вільяма Шекспіра, вже відомого у Вісл-Стоп – адже торішню п'єсу теж він написав.

Роль Гамлета зіграв Ерл Едкок-молодший, а його кохану – племінниця доктора Гедлі, Мері Бесс, яка приїхала до нас із міста.

На випадок, якщо ви не бачили вистави, повідомляю: у кінці вона вбиває себе. На жаль, я ледве чула її; втім, гадаю, переїзд не найкращим чином позначився на цій дитині.

Ролі матері й батька Гамлета виконали преподобний Скрогінз і Веста Едкок, яка є президентом Клубу драматичного мистецтва і, як ми знаємо, дійсно доводиться матір'ю Ерлу-молодшому. Музику для вистави забезпечила наша рідна Ессі Рю Лаймвей, зробивши сцену битви на мечях ще більш захопливою.

До речі, Веста каже, що наступного року на нас чекає вистава у живих картинах, сценарій до якої напише вона сама. Назва вистави – «Історія міста Вісл-Стоп», тож якщо в когось є цікаві історії, надсилайте їй.

Дот Вімз

Будинок престарілих «Трояндова тераса»

Стара траса Монтгомері. Бірмінгем, Алабама

26 січня 1986 р

Евелін затрималась рівно настільки, щоб чемно привітатися зі свекрухою, й одразу ж попрямувала до гостьової зали, де на неї чекала її подруга.

– Ну, як ви почуваетесь сьогодні, любя?

– Чудово, місіс Тредгуд. А як ви?

– Ну, я добре. Ви приймали ті заспокійливі пігулки, як я вам казала?

– Звісно ж, приймала.

– Вони допомогли?

– Знаєте, місіс Тредгуд, гадаю, що так.

– Що ж, я рада це чути.

Евелін почала порпатися в сумочці.

– Гаразд, що у вас сьогодні?

– Три коробки родзинок у шоколаді для нас із вами, якщо тільки я їх знайду.

– Родзинки в шоколаді? О, це має бути смачно. Вона дивилась, як Евелін продовжує пошуки.

– Люба, ви не боїтеся, що у вашій сумочці мурахи заведуться? Носите в ній купу солодошів, усілякі цукерки!

– Ну, насправді я ніколи про це не думала, – відповіла Евелін і знайшла нарешті те, що шукала, а на додачу – коробку м'ятних цукерок «Джуніор Мінтс».

– Дякую, люба, я просто обожаю солодоші. Колись я любила «Тутсі Роллз»,^[10 - Цукерки з карамелі, масла й цукру, почали виготовлятися 1896 р.] але, знаєте, від цих речей у вас можуть зуби випасти, і від «Біт-О-Хані»^[11 - Цукерки, популярні в Америці, від 1920-х років, складалися зі шматочків мигдалю в медовій нузії.] теж!

Увійшла чорна доглядальниця на ім'я Джинін – вона шукала містера Даневея, аби дати йому його заспокійливе, але в кімнаті, як завжди, сиділи лише дві жінки.

Коли вона пішла, місіс Тредгуд поділилася спостереженням, як багато різноманітних відтінків шкіри зустрічається в негрів.

– Хіба це не показово? Ось узяти, наприклад, Онзелл, дружину Великого Джорджа... У цієї жінки шкіра була горіхового кольору, а ще руде волосся й веснянки. Вона казала, що її одруження з Джорджем ледь не розбило серце її матері – такий він був чорний. Але вона нічого не могла вдіяти, казала, що кохає великого чорного чоловіка, а Джордж точно був найбільший і найчорніший з усіх, кого бачив світ. Потім Онзелл народила хлопчиків-близнят, і Джаспер був схожий на неї, а Артис був такий чорний, що мав сині ясна. Онзелл повірити не могла, що щось настільки чорне з'явилося на світ із неї.

– Сині ясна?

– Авжеж, люба, і чорнішого годі було знайти! А наступним народився Віллі Бой, так само світлий, як і вона, з зеленими очима. Звісно, його справжнє ім'я було Дивний Порадник –

ім'я, взяте з Біблії,[12 - Ідеться про такий уривок: «Бо Дитя народилося нам, даний нам Син, і влада на раменах Його, і кликнуть ім'я Йому: Дивний Порадник, Бог сильний, Отець вічності, Князь миру» (Ісаїя 9:5). Тут і далі переклад Біблії Івана Огієнка 1962 р.] але ми називали його Віллі Бой.

– Дивний Порадник? Я такого не пам'ятаю. Ви впевнені, що то з Біблії?

– Аякже... звідти. Онзелл і точну цитату нам показала: «І кликнуть ім'я йому: Дивний Порадник». Вона дуже релігійна особа була. Завжди казала, що, коли їй важко на душі, варто тільки згадати любого Ісуса – і душа стає легкою, як її печиво з маслянки. А тоді народилася Вередлива Пташка, така ж чорна, як і її батько, з тим самим кумедним патлатим волоссям. Але в неї вже не було синіх ясен...

– Тільки не кажіть мені, що це ім'я теж із Біблії! Місіс Тредгуд засміялася.

– О Господи, ні, люба. Сипсі часто казала, що вона схожа на дрібну худу пташку. Маленькою вона завжди забігала до кухні та цупила трохи печива, приготовленого матір'ю, а потім ховалася під кафе і з'їдала його. Тож Сипсі почала називати її Вередливою Пташкою. Якщо так подумати, вона справді скидалася на маленького чорного дрозда... Ось такі вони були, двоє чорних і двоє світлих, у тій самій родині.

А тепер мені здається кумедним, що тут, у «Трояндовій терасі», зовсім немає негрів, окрім прибиральниць і кількох доглядальниць... Одна з них – така розумна, дипломована медсестра. Джинін звати. Гарненька така й метка жіночка, уважна співрозмовниця й дотепна. Вона трохи нагадує мені Сипсі – так само незалежна.

Стара Сипсі аж до самої смерті жила у своєму будинку на самоті. Ось де я волію бути, коли помиратиму, – у своєму будинку. Не хочу навіть повертатися до лікарні. У моєму віці, приходячи туди, ніколи не знаєш, чи повернешся взагалі. Я аж ніяк не вважаю, що лікарні – безпечне місце.

Моя сусідка місіс Гартман казала, що в неї кузина працює в лікарні в Атланті. І та розповідала їй, як одного разу їхній пацієнт вийшов з палати, аби подихати свіжим повітрям, і його знайшли лише за шість місяців, замкненого на даху шостого поверху. Начебто на той момент, як його знайшли, від нього нічого не лишилося, окрім скелета в лікарняній піжамі. А містер Даневей розповідав мені, що, коли він був у лікарні, у нього поцупили вставні зуби. Просто зі склянки, у той самий час, як його оперували. Ким це треба бути, щоб красти в діда зуби?

– Не знаю, – сказала Евелін.

– Що ж, я теж не знаю.

Трутвілль, Алабама

2 червня 1917 р

Коли Сипсі передала Онзелл її щойно народжених хлопчиків-близнят, та очам не могла повірити. Старший син, якого вона назвала Джаспер, був кольору кави з молоком, а другий, що дістав ім'я Артис, вугільно-чорний.

Пізніше, побачивши їх, Великий Джордж ледве не луснув зо сміху.

Сипсі тим часом зазірала Артису до рота.

– Глянь-но сюди, Джордже, у цього маляти сині ясна, – промовила вона й засмучено захитала головою. – Боже, допоможи нам.

Але Великий Джордж, який не мав забобонів, тільки сміявся... Десять років по тому йому вже було не до сміху. Він щойно добряче відшмагав Артиса за те, що той ударив свого брата Джаспера складаним ножом. Артис штрикнув його в руку п'ять разів, перш ніж старший брат відтягнув його від себе й кинув через подвір'я. Джаспер підвівся і побіг до кафе, тримаючись за свою скривавлену руку та кличучи маму. Великий Джордж смажив барбекю на задньому дворі. Він побачив Джаспера першим і відвів його до будинку лікаря.

Лікар Гедлі промив і перев'язав йому рани, і коли Джаспер розповів, що це зробив його брат, Великий Джордж відчув себе зганьбленим.

Тієї ночі обом хлопцям було боляче, і вони не могли заснути. Лежачи в ліжку, вони дивилися у вікно на повний місяць і дослухались до нічних співів жаб і цвіркунів.

Артис обернувся до брата, який здавався майже білим у місячному сяйві.

– Я знав, що не повинен цього робити... Але це було так приємно – я просто не міг зупинитися.

«Вімз віклі»

(Тижневик міста Вісл-Стоп, Алабама)

1 липня 1935 р

Засідання Біблійного гуртка

Минулого тижня відбулося засідання жіночого гуртка з вивчення Біблії при баптистській церкві у Вісл-Стоп. Захід пройшов у середу вранці в будинку місіс Вести Едкок. Обговорювалися методи вивчення Біблії та способи зробити її легшою для розуміння. Темами зустрічі були «Ной і ковчег» і «Навіщо Ной узяв на корабель двох змій, коли мав шанс позбутися їх раз і назавжди?». Якщо хтось знає пояснення, будь ласка, зателефонуйте Весті. У суботу Рут з Іджі влаштували святкову вечірку з нагоди Дня народження їхнього малюка. Гості розважалися, приколюючи хвоста до намальованого віслюка й поїдаючи торт і морозиво. Кожен отримав скляного паровозика з цукерками-драже всередині.

Іджі каже, що наступної п'ятниці ввечері вони збираються в кіно, якщо хтось хоче, нехай приєднується.

До речі, про кіно: якось увечері, коли я повернулася з роботи, моя друга половинка так квапився до Бірмінгема, аби потрапити в кіно на дешевший сеанс, що схопив своє пальто, і ми разом вибігли у двері. Потім, уже на місці, він протягом усього сеансу тільки й скаржився, як у нього спина болить. Коли ж ми повернулися додому, то виявилось, що він тікав з такою швидкістю, що навіть забув вийняти плічка зі свого пальта. Я заявила йому, що наступного разу ми краще переплатимо, адже він геть зіпсував мені перегляд фільму, увесь час соваючись на своєму сидінні.

До речі, ніхто не хоче придбати трохи вживаного чоловіка, задешево?

Жартую, Вілбуре.

Дот Вімз

Будинок престарілих «Трояндова тераса»

Стара траса Монтгомері. Бірмінгем, Алабама

2 лютого 1986 р

Коли Евелін увійшла, її подруга сказала:

– Ох, Евелін, шкода, що вас не було тут десять хвилин тому. Ви щойно розминулися з моєю сусідкою місіс Гартман. Вона заходила й принесла мені ось це.

Вона показала Евелін маленький паросток тещиноного язика в маленькому білому керамічному вазоні із зображенням кокер-спаніеля.

– А ще вона подарувала місіс Отис найкращу у світі нільську лілею. Ох, а я так хотіла, щоб ви з нею познайомилися, ви б її просто полюбили. Це її донька поливала мою герань. Я їй усе про вас розповіла...

Евелін теж пошкодувала, що не застала цю жінку, і віддала місіс Тредгуд рожевий кекс, який того ранку купила в пекарні «Вейтс Бейкері».

Місіс Тредгуд щиро подякувала їй і стала їсти, милуючись рослиною.

– Я люблю кокер-спаніелів, а ви? Ніхто так не радіє людям, як вони. Колись у малюка Рут і Іджі був один кокер-спаніель, і щоразу, побачивши когось, він починав стрибати від радощів по всій кімнаті й метляти хвостом – так, наче роками вас не бачив. Навіть якщо ви тільки відійшли за ріг і повернулися. А от кия поводитиметься інакше. Удаватиме, наче ви анітрішки її не цікавите. Знаєте, деякі люди тримаються так само... Тікають, не дають любити себе. Іджі була такою.

Евелін здивувалася.

– Невже? – спитала вона й надкусила свій кекс.

– Так-так, люба. У школі вона просто всіх вражала. Зазвичай навіть на уроки не ходила, а коли ходила, то лише в тих ношених штанах, які належали Бадді. Половину часу вона проводила в лісах, полюючи й рибалючи разом із Джуліаном та його друзями. Але, знаєте, її всі любили. Хлопці й дівчата, чорні й білі, однаково. Усі хотіли бути поряд з Іджі. Вона так широко, по-тредгудівськи посміхалась і вміла розсмішити сама, коли хотіла – о, це вона чудово могла! Я вже згадувала, вона була такою ж чарівною, як і Бадді...

Але в Іджі було щось від дикої тварини. Вона нікого не підпускала дуже близько до себе. Коли їй здавалося, що хтось до неї надто небайдужий, вона просто знімалася з місця й тікала до лісу. Розбивала серця наліво й направо. Сипсі стверджувала: причина в тому, що матінка, коли була вагітна Іджі, їла дичину. Ось тому вона й поводитись, як дикунка!

Та коли в нас оселилася Рут – я зроду не бачила, щоб хтось змінювався так швидко.

Рут була з Вальдости, що в Джорджії. Того літа вона приїхала, аби допомогти з проведенням заходів, які влаштовувала Юнацька баптистська організація в маминій церкві. Їй було не більш як двадцять один чи двадцять два роки. Вона мала світло-каштанове волосся й карі очі з довгими віями, така мила та приязна, що люди просто закохувалися в неї з першого ж погляду. Просто не можна було втриматися – бувають такі дівчата, чарівні з голови до п'ят. І що довше ви знали її, то кращою вона здавалась.

Вона ніколи раніше не була так далеко від дому і спочатку трималася сором'язливо та трохи боязко. Звичайно, в неї не було братів і сестер. Її мама й тато були вже в літах, коли вона народилася. Тато був священиком десь у Джорджії, і, гадаю, вона була вихована в суворості.

Але з її появою усі хлопці в місті, які ніколи не ходили до церкви, почали навідуватись туди щонеділі. Здається, вона навіть не уявляла, наскільки була вродлива. Рут ставилася з добром до кожного, і наша Іджі була просто захоплена нею... На той момент Іджі мало бути років п'ятнадцять чи шістнадцять.

Першого тижня, як Рут була в нас, Іджі просто сиділа на іранській мелії, спостерігаючи, як та заходить і виходить з будинку. Потім дуже скоро Іджі почала хизуватися перед нею: то звисне з дерева вниз головою, то кине м'яч у двір, а то притягне додому отакенну зв'язку риби через плече – саме в той момент, коли Рут ішла вулицею, повертаючись із церкви.

Джуліан казав, що вона взагалі не рибалила, а купувала ту рибу в якихось негритянських хлопців коло річки. Він зробив помилку, бовкнувши таке перед Рут, і це коштувало йому пари добрих чобіт, які Іджі тієї ж ночі набила коров'ячим гноєм.

Потім якось мама сказала Рут: «Не були б ви ласкаві піти й спробувати вмовити мое найменше дитя сісти з нами по-людському й повечеряти?»

Іджі саме сиділа на дереві й читала журнал «Справжній детектив». Рут вийшла надвір і спитала, чи не погодиться вона цього вечора спуститися й повечеряти з усіма. Не глянувши на неї, Іджі відповіла, що подумає. Ми вже сіли до столу й закінчили читати молитву, коли Іджі увійшла до будинку й попростувала нагору. Ми чули, як вона увімкнула воду у ванній кімнаті, і за п'ять хвилин Іджі, яка майже ніколи не іла з нами, стала спускатися сходами.

Мама подивилася на нас і пошепки промовила: «Так, діти, у вашої сестри сердечне захоплення, і я не хочу, щоби хтось сміявся з неї. Зрозуміло?»

Ми пообіцяли, що не будемо. І тут входить Іджі, з начисто відмитим обличчям, з прямим

волоссям, змащеним якимось старим жиром, який вона знайшла в аптечці. Ми намагалися не пирснути зо сміху, але треба було її бачити, оце видовище! Рут лише спитала її, чи не хоче вона ще стручкової квасолі, – а та так спалахнула, що її вуха стали червоні, мов помідори... Петсі Рут не витримала першою і здушено пхикнула. За нею Мілдред. Я, як уже казала, завжди йшла за всіма, тож я теж хихикнула, а тоді Джуліан, який більше не міг стримуватися ні хвилини, плюнув картопляним пюре в бідолашну Ессі Рю, котра сиділа напроти нього.

Було жахливо, що це сталося, але такі речі траплялися. Мама сказала: «Можете вийти з-за столу, діти», і ми всі вибігли до малої вітальні й попадали на підлогу, ледь не помираючи зо сміху. Петсі Рут навіть напудила в штанці. А що найсмішніше, Іджі була настільки оглушена щастям, сидючи поряд з Рут, що навіть не збагнула, чому ми сміялися. Адже, проходячи повз вітальню, вона зазирнула всередину і сказала: «Гарно ж ви поводитесь, коли в нас у домі гостей». І, звісно ж, нас розібрало знову...

Дуже скоро Іджі почала поводитись, як приручене цуценя. Здається, того літа Рут теж почувалася самотньо... Іджі вміла розсмішити її – о, чого б не зробила Іджі, щоб тільки її розважити. Мама казала, що то був єдиний період у житті Іджі, коли ту можна було змусити робити все, що хочеш, – просто попросивши Рут умовити її. Іджі радо зістрибнула б зі скелі, якби її попросила Рут. Я в цьому не сумніваюся! Уперше з дня загибелі Бадді вона навіть пішла до церкви.

Де б не була Рут, Іджі знаходилася десь поряд. То було взаємне почуття. Вони просто прикипіли одна до одної. Часто було чути, як вони сидять на ганку на гойдалці, хихикаючи цілу ніч. Навіть Сипсі кепкувала з неї. Щоразу, побачивши її біля себе, вона казала: «Стара добра любовна муха вкусила Іджі».

Ми чудово проводили час того літа. Рут, зазвичай досить стримана, вперше навчилася дуркувати і бавитися в ігри. І дуже скоро, коли Ессі Рю грала на піаніно, вона разом з усіма нами приєднувалася до співу.

Ми всі були щасливі. Та одного вечора мама сказала мені, що їй страшно подумати, що буде, коли літо закінчиться і Рут повернеться додому.

Вісл-Стоп, Алабама

18 липня 1924 р

Рут провела у Вісл-Стоп уже близько двох місяців, і того суботнього ранку о шостій хтось

постукав у її вікно. Рут розплющила очі й побачила Іджі, яка сиділа на мелії та жестом просила відчинити вікно.

Півсонна Рут підвелася.

– Що це ти затіяла так рано?

– Ти обіцяла, що сьогодні ми підемо на пікнік.

– Знаю, але хіба це має бути так рано? Сьогодні субота.

– Будь ласка. Ти обіцяла, що підеш. Якщо не підеш просто зараз, я зістрибну з даху і вб'юся. І що ти тоді робитимеш?

Рут засміялася.

– Ну, а як щодо Петсі Рут, і Мілдред, і Ессі Рю, вони хіба з нами не підуть?

– Ні.

– Ти не думаєш, що нам слід їх запросити?

– Ні, будь ласка, я хочу побути з тобою сама. Будь ласка.

Я хочу показати тобі дещо.

– Іджі, я не хочу їх ображати.

– Ой, нікого ти не образиш. Вони все одно не хочуть нікуди йти. Я вже їх спитала, вони воліють лишитися вдома на випадок, якщо їхні дурнуваті хлопці заявляться.

– Ти впевнена?

– Звісно, впевнена, – збрехала Іджі.

– Як щодо Нінні та Джуліана?

– Вони кажуть, що мають справи на сьогодні. Ну ж бо, Рут, Сипсі вже приготувала нам закуску, лише для нас двох. Якщо ти не підеш, я зістрибну і моя смерть буде на твоїх руках. Я лежатиму мертва у своїй могилі, і ти шкодуватимеш, що не пішла зі мною на якийсь маленький пікнік.

– Ну, добре. Дай мені хоча б одягнутися.

– Поквапся! Не треба виряджатися, просто виходь – я чекаю тебе в машині.

– Ми поїдемо на машині?

– Звісно. Чом би й ні?

– Гаразд.

Іджі не стала згадувати, що о п'ятій ранку прокралася до кімнати Джуліана й викрала ключі від його «Моделі Т» з кишені його штанів, тож було вкрай важливо вшитися звідси, перш ніж він прокинеться.

Вони їхали до місця, яке Іджі знайшла вже давно, біля озера Дабл-Спрингс, із водоспадом, що впадав у кришталево чистий струмок, наповнений гарними коричневими й сірими камінцями, круглими й гладенькими, як яечка.

Іджі розстелила ковдру й винесла з машини кошика. У неї був дуже загадковий вигляд.

Нарешті вона сказала:

– Рут, якщо я покажу тобі дещо, ти присягнешся, що не розповіси про це жодній живій душі?

– Покажеш мені що? Що саме?

– Ти присягаєшся? Нікому не скажеш?

– Присягаюся. То що ж це?

– Я покажу тобі.

Іджі потяглася до кошика для пікніка й дістала звідти порожню скляну банку. Сказала:

– Ходімо.

Вони йшли майже мильо, заглиблюючись у ліс. Нарешті Іджі показала на дерево і мовила:

– Ось воно!

– Ось що?

– Той великий дуб он там.

– А.

Вона взяла Рут за руку й обвела її навколо дерева, зупинивши ліворуч, метрів за п'ятдесят від дуба.

– А тепер, Рут, ти стій на місці й, що б не трапилось, не ворухися.

– Що ти збираєшся робити?

– Не зважай, просто спостерігай за мною, гаразд? І мовчи. Не здіймай галасу, хай там що.

Іджі, яка була боса, попрямувала до великого дуба, на півшляху обернулася, аби переконатися, що Рут спостерігає за нею. За п'ять метрів до дерева вона знову впевнилася, що Рут дивиться. А тоді зробила вражаючу річ. Дуже повільно, з тихим дзижчанням вона піднялася навшпиньки і запхала руку з банкою просто в дупло в дубі.

Несподівано Рут почула звук, схожий на шум циркулярної пилки, і небо почорніло від хмари розлючених бджіл, що висипали з дупла.

За кілька секунд Іджі була з голови до ніг обліплена тисячами бджіл. Дівчина просто стояла на місці, а за хвилину обережно витягнула руку з дерева й з тим самим дзижчанням повільним кроком рушила назад до Рут. Коли вона наблизилася, майже всі бджоли відлетіли від неї – і те, що було суцільно чорною фігурою кілька хвилин тому, було тепер знову Іджі, яка стояла, посміхаючись на весь рот, зі склянкою дикого меду в руці.

Вона простягнула її, пропонуючи Рут.

– Ось, мадам, це вам.

Перелякана до нестями Рут, похилившись до дерева, сповзла на землю і розридалася.

– Я думала, ти вже мертва! Навіщо ти це зробила? Ти ж могла загинути!

– Ой, не плач, – розгубилася Іджі. – Пробач мені. Ну ж бо, не хочеш трохи меду? Я здобула його спеціально для тебе... Прошу, не плач. Усе гаразд, я постійно так роблю. Мене ніколи не жалять. Чесно. Дай допоможу тобі встати, ти вся забруднилася.

Вона простягла Рут стару синю строкату хустку, знайдену в кишені штанів. Рут усе ще тіпало, але вона підвелася, витерла ніс і обтрусилася сукню.

Іджі намагалася підбадьорити її.

– Подумай лише, Рут, я жодного разу не робила цього для когось іще. Ніхто в цілому світі не знає, що я це вмію, окрім тебе. Я лише хотіла, щоб у нас з тобою була таємниця, ось і все.

Рут не відповіла.

– Вибач, Рут, будь ласка, не злись на мене.

– Злитися? – Рут обійняла Іджі й промовила: – О Іджі, я на тебе не злюся. Просто я не знаю, що робила б, якби з тобою щось трапилося. Справді не знаю.

Серце Іджі забилося з такою силою, що вона ледве втрималася на ногах.

Після того як вони з'їли курча з картопляним салатом і все печиво та майже весь мед, Рут притулилася спиною до дерева, а Іджі поклала голову їй на коліна.

– Знаєш, Рут, я б убила заради тебе. Будь-кого, хто завдав би тобі шкоди. Убила б тієї ж миті й не розмірковуючи.

– Іджі, ти кажеш жахливі речі!

– Зовсім ні. Я краще вб'ю з любові, ніж із ненависті. А ти?

– Ну, я не думаю, що ми взагалі маємо вбивати, хай там з якої причини.

– Гаразд, тоді я помру заради тебе. Як щодо цього? Ти не думаєш, що хтось може померти заради любові?

– Ні.

– Біблія каже, що Ісус Христос так і зробив.

– Це інше.

– Зовсім ні. Я могла б померти просто зараз і не задумуючись. Стала б єдиним у світі трупом з усмішкою на обличчі.

– Не будь дурненькою.

– Я могла загинути сьогодні, хіба ні? Рут узяла її за руку і посміхнулася до неї.

– Моя Іджі – заклиначка бджіл.

– Я справді така?

– Справді. Я чула, що існують люди, які вміють це робити, але ніколи їх не зустрічала – до сьогоднішнього дня.

– Це погано?

– Та ні. Це чудово. Хіба ти не знаєш?

– Ну, я думала, це безумство чи щось таке.

– Ні, це дивовижна річ.

Рут схилилася до неї й прошепотіла на вухо:

– Стара добра заклиначка бджіл, Іджі Тредгуд, ось хто ти...

Іджі посміхнулася у відповідь і зазирнула у чисте блакитне небо, що відбивалося в її очах, і була щаслива, як тільки можуть бути щасливі закохані влітку.

Вісл-Стоп, Алабама

29 серпня 1924 р

Цікаво, що більшість людей можуть перебувати поряд із кимось, а тоді поступово закохатися і вже не знати, коли саме це сталося. Але коли це сталося з нею, Рут знала з точністю до секунди. Тієї миті, як Іджі посміхнулася до неї й простягнула їй банку з медом, почуття, які вона намагалася приховати, заповнили дівчину.

І саме тоді вона зрозуміла, що любить Іджі всім серцем. Ось чому вона плакала того дня. Ніколи в житті вона цього не відчувала і знала, що навряд чи відчує знов.

А тепер, місяць по тому, вона плакала, бо любила її так сильно, що мала їхати. Іджі – закоханий підліток шістнадцяти років і, мабуть, не розуміє, що каже. Їй на думку не спадало, про що вона просить, бажаючи Рут залишитися разом із ними. Але Рут усе розуміла й усвідомлювала, що мусить забиратися звідси.

Вона не знала, чому їй так хотілося бути з Іджі більше, ніж з будь-ким на землі, але це було так. Вона молилася через це, плакала, але не знаходила жодної відповіді, окрім як

повернутися додому й одружитися з Френком Беннеттом, молодим чоловіком, з яким вона заручена, і намагатися стати доброю дружиною й матір'ю. Рут була впевнена: що б не казала Іджі, вона переживе цю закоханість і повернеться до свого життя. Тож Рут зробила єдине, що могла.

Коли вона сказала Іджі, що наступного ранку іде додому, Іджі просто збожеволіла. Вона замкнулася в кімнаті й трощила меблі, здіймаючи такий гамір, що чути було в усьому будинку.

Рут сиділа на своєму ліжку, ламаючи руки, коли зайшла матінка.

– Рут, будь ласка, підіть туди й поговоріть із нею. Мене й батька вона до кімнати не впускає, а решта дітей бояться поткнутися туди. Прошу вас, люба, я боюся, що вона завдасть собі шкоди.

Вони знову почули, як щось розлетілося на друзки. Матінка подивилася на Рут і благально сказала:

– Рут, вона там – як поранений звір. Не могли б ви піти й подивитися, чи не можна її трохи заспокоїти?

До дверей підійшла Нінні.

– Мамо, Ессі Рю каже, що тепер вона розбила лампу. І винувато глянула на Рут.

– Гадаю, вона засмучена через те, що ви ідете.

Рут довго йшла по коридору. Джуліан, Мілдред, Петсі Рут і Ессі Рю – усі ховалися за дверима своїх спалень, лише висовуючи голови та дивлячись розширеними очима, як вона проходить повз них.

Матінка й Нінні стояли в кінці коридору. Нінні затикала пальцями вуха.

Рут легенько постукала в двері Іджі. Зсередини кімнати Іджі заволатала:

– ВІДЧЕПІТЬСЯ ВІД МЕНЕ, ЧОРТ ЗАБИРАЙ! – і щось кинула, розбивши об двері.

Матінка кашлянула й солодким голосом промовила:

– Діти, чому б вам усім не піти до вітальні й не залишити Рут із нею наодинці.

Усі шестеро швиденько дременули сходами вниз. Рут продовжувала стукати.

– Іджі, це я.

– Забирайся!

– Я хочу поговорити з тобою.

– Ні! Дай мені спокій!

– Будь ласка, не треба так.

– Забирайся до біса від моїх дверей, я не жартую! Щось знову розбилося об двері.

– Будь ласка, впусти мене.

– Ні!

– Будь ласка, люба.

– Ні!

– ІДЖІ, ВІДЧИНІ ЦІ ЧОРТОВІ ДВЕРІ НЕГАЙНО, Я НЕ ЖАРТУЮ! ТИ МЕНЕ ЧУЄШ?

На мить запанувала тиша. Двері повільно відчинилися.

Рут увійшла й прикрила їх за собою. Вона бачила, що Іджі перебила все в кімнаті. Деякі предмети навіть двічі.

– Навіщо ти так поводишся? Ти ж знала, що одного дня я маю поїхати.

– Тоді чому ти не дозволяєш мені поїхати з тобою?

– Я тобі казала чому.

– Тоді залишися.

– Не можу.

– ЧОМУ? – щосили закричала Іджі.

– Може, припиниш горлати? Ти бентежиш мене й матір. Увесь дім тебе чує.

– Начхати.

– Гаразд, а мені ні. Навіщо ти поводишся, як мала дитина?

– ТОМУ ЩО Я КОХАЮ ТЕБЕ Й НЕ ХОЧУ, ЩОБ ТИ ЇХАЛА!

– Іджі, ти несповна розуму? Що подумують люди про велику дорослу дівчинку, яка поводить ся як не знаю хто?

– НАЧХАТИ!

Рут стала збирати речі, розкидані по підлозі.

– Чому ти маеш одружитися з тим чоловіком?

– Я тобі казала чому.

– ЧОМУ?

– Бо я так хочу, ось чому.

– Ти його не любиш.

– Ні, люблю.

– Ні, не любиш. Ти любиш мене... Ти знаєш, що любиш мене.

Ти знаєш, що любиш мене!

– Іджі, я кохаю його і я одружуся з ним.

Тоді Іджі остаточно оскаженіла й почала кричати, волати від люті:

– ТИ БРЕХЛО, НЕНАВИДЖУ ТЕБЕ! ЩОБ ТИ ВМЕРЛА! БІЛЬШЕ НЕ ХОЧУ ТЕБЕ БАЧИТИ, НІКОЛИ В ЖИТТІ! НЕНАВИДЖУ ТЕБЕ!

Рут взяла її за плечі й щосили труснула. Сльози котилися по щоках Іджі, яка продовжувала кричати:

– НЕНАВИДЖУ ТЕБЕ! ЩОБ ТОБІ ГНИТИ В ПЕКЛІ!

Рут сказала:

– Припини це! Ти мене чуєш?

І, перш ніж зрозуміти, що відбувається, вона з усією міццю ляснула Іджі в обличчя.

Іджі глянула на Рут, вражена й мовчазна. Вони стояли, дивлячись одна на одну, і тієї миті Рут більше за все на світі бажала схопити її та притиснути до себе якнайміцніше; але вона знала, що якщо зробить це, то вже ніколи не поїде.

Тож Рут вчинила найтяжче у своєму житті: вона просто розвернулася й пішла, зачинивши за собою двері.

Будинок престарілих «Трояндова тераса»

Стара траса Монтгомері. Бірмінгем, Алабама

9 лютого 1986 р

Цього разу Евелін принесла коробку тако^[13 - Мексиканський маісовий корж із начинкою.] з магазину «Тако Белл», за три квартали від свого будинку. Місіс Тредгуд була в захваті.

– Це я вперше в житті куштую страву іноземної кухні, якщо не враховувати франко-американських спагеті. І мені подобається, – вона подивилася на свій тако. – Розміром десь із гамбургер з «Кристала»,^[14 - Американська мережа ресторанів швидкої їжі, існує з 1932 р.] еге ж?

Евелін кортіло більше дізнатися про Рут, тож вона квапливо змінила тему.

– Місіс Тредгуд, то Рут поїхала того літа з Вісл-Стоп чи лишилася?

– Ті були завбільшки як печиво і з такою тоненько нарізаною цибулькою всередині.

– Хто?

– Гамбургери з «Кристала».

– Атож, у них є нарізана цибуля, але що там із Рут?

– А що з нею?

– Я так розумію, що вона повернулася, але чи поїхала вона додому того літа?

– Так, звісно, поїхала. Знаєте, раніше за четвертак їх можна було п'ять купити. А чи тепер можна?

– Не знаю. Коли вона поїхала?

– Коли? Дайте згадати, то був або липень, або серпень. Ні, точно серпень. Я згадала. Ви впевнені, що хочете слухати про неї? Я ніколи не даю вам і слова вставити. Все говорю, говорю.

– Ні, місіс Тредгуд, усе чудово. Розповідайте!

– Ви справді хочете слухати про всі ті давно минулі справи?

– Так.

– Що ж, коли серпень добіг кінця, мама й татко благали Рут залишитися і допомогти їм з Іджі, аби та закінчила останній клас у школі. Обіцяли заплатити, скільки забажає. Але Рут відповідала, що не може. Казала, що заручена з чоловіком із Вальдости і тієї осені має одружитися. Але Сипсі запевняла маму, що, хай там що те дівча каже, воно не хоче повертатися до Джорджії. Щоранку Сипсі знаходила її подушку мокрою від сліз – вона плакала цілу ніч. Не знаю, що саме Рут казала Іджі напередодні від'їзду, але ми чули, як Іджі повернулася до кімнати, і за кілька хвилин – люди добрі, я зроду не чула такого грюкоту. Це було так, наче віскюка замкнули в олив'яній стайні. Вона взяла один із футбольних призів Бадді й вибила ним усі вікна у своїй кімнаті. Розтрощила все, що під руку підвернулося. Це було жахливо.

Ні за які гроші я не наважилась би підійти до її кімнати. Наступного ранку Іджі навіть не вийшла на ганок попрощатися. Спершу Бадді, тепер Рут – вона просто не могла пережити це. Наступного ж дня Іджі зникла. До школи вона більше не повернулася. Один рік до випуску не довчилася.

Час від часу вона все ж з'являлася вдома... Коли в тата стався серцевий напад і коли Джуліан і дівчатка одружувалися.

Один лише Великий Джордж знав, де вона, і він ніколи б її не виказав. Якщо вона потрібна була матері, та говорила про це Великому Джорджу, а він відповідав, що передасть Іджі, якщо раптом її зустріне. І вона завжди отримувала звістку та приходила додому. Звісно ж, у мене є власні думки щодо того, де вона переховувалася...

Ріка Ворріор-Ривер, Алабама. Дж. Бейтс, власник

30 серпня 1924 р

Якщо від'їхати на вісім миль на південь від Вісл-Стоп, повернути ліворуч на дорогу до річки і проїхати ще дві милі, можна побачити прибиту до дерева дошку, всю посічену мисливським дробом. На ній пишеться напис «Клуб і табір “Фургонне колесо”» з намальованою стрілкою, що вказує на піщану стежку.

З восьми років Іджі була тут разом із Бадді. Саме вона примчала сюди сповістити Єву про загибель Бадді, бо знала, що Бадді кохав цю жінку.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=17091224&from=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

«Buffalo-Gals, Won't You Come Out Tonight», «The Big Rock Candy Mountain» – популярні американські пісні кінця XIX – початку XX ст.

2

У перекладі з англійської «cloud» означає «хмара».

3

Хрещення в баптистській церкві передбачає повне занурення у воду.

4

Державна програма безкоштовної або пільгової медичної допомоги в США.

5

День незалежності США.

6

Уривок із духовного гімну, написаного 1905 р. поетом Сивіллою Мартин і композитором

Чарльзом Гебріелом

7

Мається на увазі модний журнал, який випускало видавництво Ебенезера Баттеріка з 1867 року. Журнал містив викрійки для шиття і новини зі світу моди.

8

Популярна американська телеведуча, журналістка й письменниця.

9

Ку-Клукс-Клан, або Невидима Імперія Півдня (англ. Ku Klux Klan) – назва кількох расистських та терористичних організацій у США, здебільшого на півдні.

10

Цукерки з карамелі, масла й цукру, почали виготовлятися 1896 р.

11

Цукерки, популярні в Америці, від 1920-х років, склалися зі шматочків мигдалю в

медовій нузі.

12

Ідеться про такий уривок: «Бо Дитя народилося нам, даний нам Син, і влада на раменах Його, і кликнуть ім'я Йому: Дивний Порадник, Бог сильний, Отець вічності, Князь миру» (Ісаїя 9:5). Тут і далі переклад Біблії Івана Огієнка 1962 р.

13

Мексиканський маісовий корж із начинкою.

14

Американська мережа ресторанів швидкої їжі, існує з 1932 р.